A.C. Joshi Library
P.U. Chandigarh

MSS No. 404 Subject —

Name of MSS चंद्रोन्मीलन

Author —

Period — Folios 60

Script Devnagiri Source Prithipal Singh, Jalandhar

Missing Folios —

४०७

Sans. MS.
851?

C216

404-MS

चन्द्रोतमलिन
३० पत्रक ॥ ल० अ० १२ पं० प्र० श्लो०

ह० ला०

६० स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः॥ हेरंबं च नमस्कृत्य विश्वरूपं त्रिलोचनं प्रश्नावि शुं नयाशक्रं विश्वरूपा सरस्वती सुरसंस्था
गणाः सर्वे अनिलः सूर्यचंद्रमाः पृथ्व्यादि पंचतत्त्वानि सुरान्महिषमर्दिनी २ सप्ताईपीठदेवस्तु चतुःषष्टि च योगिनी
नमस्कृत्य मया सर्वं दर्शनाद्गुरुवंदितां ३ यामलं ब्रह्मरुद्रस्य विश्नोर्यामलमेव च उमायायामलं ज्ञानं पंचमं युद्धजा
र्णवं ४ आदिचूडामणेः सारं स्वयं जैनेंद्रभाषितं यच्च दृष्टं मया ज्ञानं ग्रंथभेदमनेकधा ५ सारात्सारतरं सारं क्षीरस्य पि
यथास्थितं समुद्रस्य यथा रत्नं पुष्पमध्ये मधुर्यथा ६ पाषाणान्तिः सतासर्वे हिरण्यादि यथा कृतं तथा हि सर्वशास्त्रा
णां सारभूतं मयोद्धृतं ७ दृष्ट्वा चक्राण्यनेकानि कोटिभेदशतानि च तेन दृष्टेन मार्गेण रचितं चंद्रोन्मीलनं ८ अतीताना
गतं चैव वर्त्तमानं शुभाशुभं लाभो हानिर्जयं युद्धे अल्पमृत्युर्द्ध्वनागमं ९ मनोमध्ये तु या चिंता मुष्टिभेदमनेकधा न
ष्टं द्रव्यशल्यं च ग्रामनाम च तस्करं १० दिशाभागं यथा ज्ञेयं संख्यावादिनमेव च गमनागमनं चैव याहृश कर्म्ममेव
हि ११ आतुरे व्याधिरूपं च गर्भं च प्रसवाः स्त्रियः मैथुनं तु यथा रात्रौ वास्वाद्भोजने यथा १२ छत्रभंगं नरेंद्राणां राष्ट्रभं
गस्य लक्षणम् कोटभंग चतुर्भितं प्रावृषे जलदागमं १३ वापीकूपजलोद्देशं उद्यानं मठमंदिरं त्रिशतं षष्टिसंयु
क्तं अर्घकांडस्य निश्चयं १४ गजादिसर्वजीवेषु वाणिज्यं क्रयविक्रयं परोक्षमंत्रभूपालानां पत्रलेखं च मुद्रितं १५ युद्ध
रधीरमतेयत्र जीवमृत्युमपेक्षया नपस्यसंधियुद्धं तु उद्वाहं नष्टजातकं १६ भूमिभावं तु तातवं सफले निः फ:

मैत्रीभावं पृथा राजा स्त्रीपुंसं च विशेषतः ७ अन्यजन्मास्थितायोनि स्वर्गपातालमेव च मर्त्तोपि गच्छते पश्चमोदे
स्वर्गनरकयोः १८ अन्यच्च त्रिषुलोकेषु वर्त्तते सुरदानवे उध्दतं तु मयाज्ञानं ज्ञातव्यं तु चराचरं १९ इति श्रीचंद्रोन्मी
लने महाशास्त्राण्णिवाह्निनिर्गते मूलतंत्रार्थसंबंधः प्रथमं प्रकरणं १ अथातः संप्रवक्ष्यामि वर्गवर्णय यथाविधि
एकैकस्य यथा भेदं कथयामि न संशयः १ उत्तरं अधरं चैव उत्तराधरोत्तराधरं स्वराणानुमितं चैव वर्गाणां च तथैव च
संयुक्तं प्रथमं पक्षं असंयुक्तं द्वितीयकं अभिहितं तु तृतीयं स्याद् अनभिहितं चतुर्थकं २ पंचमं त्वभिघातं च षष्ठमालि
गितं तथा धूमितं सप्तमं ज्ञेयं दग्धं चैवानु चाष्टमं ४ जीवं च धातु मूलं च स्त्रीपुंसं च नपुंसकं मृतको व्याधियस्त
स्थ जीवतात्व सुखावह ५ वर्णमानं तथा योनिं विपरीतं धं तु कुब्जकं वधिरा वाक्यहीना च षल्वाट वक्रकेशकाः ६
वेधहीना तथा छिद्रा कोमला चातिनिष्ठुरा सुगंधा उग्रगंधा च अबाह्य बाह्यमेव च ७ स्वदेशानि विदेशानि उ
ष्ण सलिल शीतलं स्वर्गं मर्त्यं च पातालं देवाल्पदनारकाः ८ संवत्सरमासपक्षतिथिनक्षत्रमेव च वारप्रहरं तु
विज्ञेयं अधरादिविभागयोः ९ इति भेदेन ज्ञातव्यं स्वरवर्गं तु अक्षरं ॥ इति चंद्रोन्मीलने महाशास्त्राण्णिवाह्नि नि
र्गते नामाक्षरोदाहरणं द्वितीयः २ प्रथमस्य त्रितीयस्य उत्तराहरसंस्थितः अधरं द्वि चतुर्थं तु पंचमो अपपक्षकं

1A

3 तस्यमध्येतु ये विषमा उत्तरोत्तरसंस्थिताः अधरस्य इदं भेदं अधराधरजायते २ स्वराश्चद्वादशाप्रोक्ता एकांतरस्व
रोत्तराः तस्यमध्येस्थितास्त्रीणिज्ञातव्या उत्तरोत्तराः ३ उत्तरस्यतु पञ्चैषं अधरास्तु प्रकीर्त्तिताः वर्गसंख्याभवेच्चाष्टौ
विषमं उत्तरं शुभं ४ उत्तरोत्तरज्ञातव्यं वर्गप्रथमपंचमं चतुर्थमधरावर्गद्वयोर्वर्गाधराधरो ५ वर्णमात्रास्तथावर्गा
द्वादशाभेदंतु लक्षयेत् अन्यं तु संप्रवक्ष्यामि पंचवर्गनवाक्षरं ६ येन विज्ञातमात्रेण त्रैलोक्यं पश्यति स्फुटं अ ए क च ट
त प य श १ आ ऐ ख छ ठ थ फ र ष २ इ ओ ग ज ड द ब ल स ३ ई औ घ झ ढ ध भ व ह ४ उ ऊ ङ ञ ण न म अं अः ५ प्र
थमवर्गतलो यस्य संयुक्तं पतनेक्व हि चतुर्थसमं युक्तं क्रमोभिहितं निर्दिशेत् ७ पूर्वोत्तरस्य दावर्गज्ञातव्या नाभि
हितंपरं पंचमाद्यद्दश्यते तदाघातं न संशयः ८ ह्रस्वमात्रा चतुष्कं तु पस्य वर्णस्य दृश्यते आलिंगितं विजानीयाद्दी
र्घाभिधूमितमेवच ९ पंचमो अथ षष्ठं तु अंत्योच्चैव स्वरद्वयं आरूढाद्दृश्यते यत्र तत्र दग्धा न संशयः १० क
वर्गादिचतुष्कं तु यशहाजीवसंज्ञकाः तथा स्वचवसाधातुमूलं शेषं विनिर्दिशेत् ११ प्रथमादित्रयं नात्रा सप्तमं नवमा
न्तिकं एते जीवस्वरा तेषा अष्टौ रे सहसंयुताः उ ऊ अं चत्रयो मात्रा धातुवर्णानुनिश्चिताः अन्ये तु पेस्वराकेचिन्मूला
लोपरिकीर्त्तिता १२ उ ऊ अं च क ख ग घ च छ ज झ ट ठ ड ढ य मा हा अ आ इ ए ओ अः एते जीवस्वरा एकविंशति उ ऊ

वं॰ ७॰ २

२ ४

अंतथदधपफबभवसधा त्वक्षरात्रयोदश ईईऊॠऌ एऐओऔ अं अः लाक्षरा एकादश ह्रस्व मात्रा भवेत्सूक्ष्मो दीर्घ चैवास्त्रियस्तथा १४ दग्धेन पुंसकं ज्ञेयं त्रयो भेदा उदाहृताः वक्राक्षरा व्याधिग्रस्ता मृता चैवाशिकाक्षरा जीवंतो विषमाज्ञेया संयुक्ताच ह्रस्वावहाः अवर्गं तु भवे श्वेतं रक्तं चैव कवर्गकं चवर्गं पीतवर्णं तु हरितं तु टवर्गकं तवर्गकं सवर्णं तु पवर्गं धूम्र उच्यते १७ यवर्गं हरितं ज्ञेयं पुनः कृष्णं शवर्गकं अश्वा श्वेतं गस्थितं रूपं ईई पीतं न संशयः १८ उऊ धूम्रवर्णं तु एऐ रक्तं न संशयः कर्बुरं तु भवेत् ओऔ कृष्णमेकादशस्वर १९ अंतिमं च पुनः श्वेतं एते च द्वादश स्वराः अवर्गं वर्तुलं ज्ञेयं दीर्घं चैव कवर्गकं २० चवर्गं तु त्रिकोणं च खंडं चैव टवर्गकं वक्राक्षरं तवर्गं तु नागरूपं पवर्गकं २१ यवर्गं तु चतुःकोणं बहुकोणं शवर्गकं वर्तुलं च दीर्घं अस्य चतुःचक्र खंडकं २२ हयोर्द्वयोः स्थिता मात्राः षड्विस्थाना निलक्षयेत् अकवर्गं भवेत् दंड जरायुश्च टवर्गयोः २३ तपवर्गास्थितं स्वेद उद्भिज्जं यशमेव च त्रिभिस्त्रिभिः स्वरैर्ज्ञेया अंडजास्तु जरायुजा २४ स्वेदजा उद्भिजानां च स्वराश्चैव प्रकीर्तिताः देवं अकारवर्गं तु दैत्यं चैव कवर्गकं २५ चवर्गं नागविज्ञेयं गांधर्वं तु टवर्गकं मुनिसंज्ञं तवर्गं तु पवर्गं राक्षसं स्मृतं २६ यवर्गं तु पिशाचानां मानुषं च शवर्गकं चिपिटा चाक्षरा ज्ञेया अष्ट वर्ग चतुर्थकाः

2A

5 २ अधिकातत्र ज्ञातव्या वर्गांतापंचमाक्षरा: यस्य वर्णस्य दृश्यंते अधस्याने द्वयोस्वरा: २८ उऊ अं अ: ओऔ द्व
अउते कुब्जकाक्षरा: वधिरा संप्रवक्ष्यामि एऐ शाय स्वाहास्थिता: २९ वर्गांतु अप्रहीनात्तु हि: स्वरा चतुक्षरा: उऽ
यफभठश्चैव ज्ञातव्यातु विशेषत: ३० प्रथमास्वरा द्वेच कामच गघसंयुता चत्वारा तेच ज्ञातव्या अक्षरा स्वरभेदत:
३१ ऋकेशाक्षरा येच ख उठ ण घवस्तथा सामान्यं द्वादशी मात्रा स्वरवर्णं च लक्षयेत् ३२ षष्टम: वर्ग चैवंतु
मात्रा चैव चतुर्थकं पफबभ इति ज्ञेया क्लिष्टास्त्यपरिकीर्तिता ३३ उऊ नदडपरहनि वैधा अक्षराष्टकं अप्र:
कषाय सविज्ञेया कोमला कुसुमोपमा ३४ उऊ तकुदश्चैव निषुरा वज्रसंभवा: उत्रयश्च सुगंधा च दुर्गंधा
चाधराधरा ३५ उत्तरस्वरसंख्याद्यं अपरवाद्यं अधरस्वरं संयुक्तस्य स्वदेशाच अ संयुक्तं द्वितीयकं ३६ भिद्दि
तंतु भवेग्रामं अनभिहितं ग्रामवाच्यकं अकृच्छशा शीतला ज्ञेया चत्वार: स्वरसंयुता: ३७ चटवर्गे स्थितोऽग्र
ग्रे एऐ ओऔ स्थिता: स्वरा उसंतृतपे वर्गे तु पंचमं षष्ठमं स्वरं ३८ शेषामंत्याक्षरा लोकस्यात्रि धामात्रासमन्विता य
स्य यस्य तु वर्णस्य मात्रा यस्य त्व भेदिता ३९ तस्य तस्य भवेत्यक्ष: मात्राकार्य विकारणात् अकवर्गे भवे द्देवा चटव
र्गे तु मानुषा: ४० तपवर्गे भवेत्सदा नानारका यशा वर्गयो: अधराधरे भवे द्वर्षं अधरा मास उच्यते ४१ उत्तरस्य
मेव सदा दिनास्था उत्तरोत्तरे: उत्तरा शुक्लपक्षं तु अधरा कृष्णपक्षकं ४२ उत्तरास्तु दिनं प्रोक्तं अधरा निशि मेव च

3

चं॰ उ॰ ६
२

प्रतिपदादितिथिं ज्ञात्वा ककारादि यथा विधिः ४३ उत्तरास्याधरान्तेया पक्षौ वापि सिता सितौ ङ॰ अणनमाऽम
मावास्यापूर्णमास्या यथाक्रमं ४४ ककारादि हकारांतं दीनांगाः पंचवर्गयेत हृष्यमालास्थितो नित्यं कृत्तिका
दि यमांतिकं ४५ संयुक्तं प्रथमं प्रहरं असंयुक्तं द्वितीयकं अभिहतं तु त्रितीयं तु अनाभिहितं चतुर्थकं ४६ अभि
घातं च यो दृष्ट्वा संधानि भौतिकं वदेत सप्तवर्गास्थिता वारं अर्कादिषु यथाक्रमं ४७ अवर्गं पूर्वभागे तु आ
ग्नेयां चकवर्गकं चवर्गं दक्षिणे ज्ञेयं नैरृत्यां चटवर्गकं ४८ तवर्गं पश्चिमे भागे वायव्यां तु सवर्गं पवर्गं उ
त्तरे भागे ई शान्यां तु शवर्गकं ४९ इति चंद्रोन्मीलने महाशास्त्रागे वाहे निर्गते स्वरादस्रनयनं तृतीयं पटलं २
अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रश्नं गत्यानुलक्षणं शुभे दिने तु नक्षत्रे शाकुनोत्साह संयुते शुचिर्भूत्वा ततो मंत्री लो
भमात्सर्यवर्जितः अनन्तानि ततो गत्वा तांबूलं करसंस्थितं २ प्रातमष्टोत्तरसायं १०८ प्रभाते वजुफेस्मनं
ॐ नमो पद्मासने शब्दरूपे ऐं ह्रीं क्लीं वदवद वाग्वादिनि स्वाहा नमः तेन सिद्ध्यंति तत्क्षाकं प्रश्न प्रसोत्तरस्थ
मं ३ अनार्ते प्रश्न गृह्णीयात प्रथमं वाक्यं सदा ग्रहेत एकभावमधो दृष्टिं अवर्णां करसंस्थितौ ४ नंद्याल
एणं दंधकु ब्राह्मणं इंदुकुष्ठिनः कर्दितं र समसंयुक्तं हस्तादर्धं तु शारद्यो ५ एजे हूं अः एते नैव तु गृह्णीया
सभाप्रश्नं न कारयेत वृद्धि अंशं प्रजापे तु ज्ञानं नैव स्फुटं भवेत ६ एतेर्दोषैर्वि निर्मुक्तो पष्टिकां भूमिसं

२

3A

7 लिखेत् प्रथमं दृष्टि भेदेन ज्ञायते च मनगस्थितं ७ इति चंद्रोन्मीलने महाशास्त्रे एवादि निर्गते प्रस्तावतारं चतुर्थं ४ अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रश्नं संयुक्त लक्षणं अकारादि चतुष्कं च वर्णानुक्रम संख्यया १ अस्संयुक्ता द्विगुणास्त्वधराधराचतुर्गुणाः वर्गवर्णभवेत्संख्या सर्वमात्रासमन्विता: २ स्वांशपक्षे यदा प्रश्न वर्गसंख्या हतानि च अभिहतांश्च विज्ञाय पंचवर्गानुलक्षयेत् ३ पंचवर्गस्वराणां तु वर्णराशिहतानि च अभिघाताक्षराणां च सर्वसंख्यासमन्विताः ४ प्रश्नमात्राहतांश्चैव ज्ञातव्यातु प्रयत्नतः ह्रस्वमात्राय दा प्रश्नवर्णानुक्रमसंख्यया ६ द्विगुणा च भवेन्मात्रा अष्टचक्रं विनिर्दिशेत् दग्धप्रश्नं यदा दृष्टा अष्टवर्गाय याक्रमं ७ एकैकृत्वा तदा सर्वे अभावप्रकीर्तिताः इति चंद्रोन्मीलने महा० अष्टादिप्रसमधार पंचमः ५
अतः परं प्रवक्ष्यामि अतीतस्य तु लक्षणं येन विज्ञानमात्रेण महदाश्चर्यकारकं १ दग्धप्रश्न भवेत्तीतं वर्तमानस्य लिंगितं यदा धूमप्रतिष्टं च आगतं च विनिर्दिशेत् २ शुभे द्विप्रं यदा प्रश्ने तदा रूपं प्रदापयेत् अशुभस्य तदा हीनं त्रिभिर्भागं समाहरेत् ३ एकदृष्टे भवेतीतं वर्तमाने द्वितीयके यदा शून्यं प्रदिष्टं तु भविष्यं नात्र संशयः ४ लब्धांकं तु विज्ञेयं प्रश्नवर्गहतानि च पूर्वभागास्थितो नित्यं शेषं चैव विकल्पयेत् ५ उत्तरस्य भवे द्विपदं

अधरस्य चतुःपदं पंचमात्रं यदा दृष्टा धातुयोनिं विनिर्दिशेत् ६ एकदृष्टे भवे द्विपदं द्वाभ्यां चैव चतुःपदं अन्यं
चंद्र अमित्याहु मात्रा चैव विकल्पयेत् ७ येन येन द्विभावेन कल्पयेत् कीर्त्तिविस्तरं अदता अस्य स्वरा चिह्नं पश्चान्ना
ममुदाहरेत् ८ इति चंद्रोन्मीलने अतीतप्रकरणं षष्ठं ६ वर्त्तमानस्य संदिष्टं अ १ च २ त प या १ शुभादरा: क २
ट ४ प ६ श ा ८ यदा दृष्टा वर्त्तमाने अशोभना: १ वर्णराशि ज्ञातवर्गा मात्रा वर्गानुसंयुता कराभ्यां माहरेद्भा
गं वर्त्तमाने शुभाशुभं २ भावार्थं प्रकृते यस्तु राज्यं चैवोत्तरोत्तरे: उत्तराच शुभा ज्ञेया अधरा हानिकारका:
३ अधराधरे भवे व्याधिर्मृत्युदा द्वारपंचमा: दिना द्वारयदा प्रश्ने दिनमध्ये युदा भवेत् ४ अष्टभावाकृता
प्रस्तायेष्वादि प्रसमुद्भूता: इंद्रियैस्तु हरेद्भागं शेषं चैव फलं वदेत् ५ एकदृष्टे भवेद्राज्यं क्षयं चैव तु शोभनं
हानिस्यात्रिषु दृष्टेषु व्याधिर्मृत्युश्च पंचके ६ विषमाश्च यदा दृष्टो अक्षराणि स्वराणि च तदा तत्र शुभं ज्ञेयं
शेषं चैव अशोभनं ७ वर्णराशिकृता प्रस्ता मात्रानुक्रमसंयुता पूर्वोक्तस्य हरेद्भागं ज्ञातव्यं सुखदुःख
यो: ८ इति चंद्रोन्मीलने महा॰ वर्त्तमानागतं प्रकरणं सप्तमं ७ उत्तरस्य स्वरे लाभं अधरे हानिमेव च अ
क्षराणि मिदं भेदं अष्टभावं निरीक्षयेत् १ दग्धं चैव यदा प्रश्ने धाहीनो गमिष्यता: लाभस्यार्थं भवेद्धा

४A

१ निर्दिष्टमृत्युर्नसंशयः २ स्वरदीर्घं यदा दृष्टं आदिमेभागं लक्षयेत् तदा युद्धे जयं ज्ञेयं शेषस्थैव पराजयं ३ प्रश्नं तु स्मात्तु वैर्ग स्य सर्वमात्रा समन्विता भागंचैव पुनर्दद्यात् जयं चैव पराजयं ४ मृत्युश्च लक्षणं आयुः कथयामि विशेषतः मृत्युः पंचविधा प्रोक्ता जीवनं च चतुर्विधं ५ अल्पमृत्युर्विदेशं च युद्धव्याधिजराधिजं सुखं च व्याधियुक्तं च सधनो निधनमेव च ६ अभिहतोल्पमृत्युश्च अप्रसंयुक्त विशेषकं अभिघातान्मृतो युद्धे अधरे व्याधिपीडितं ७ अन्तरस्य यदा प्रश्नं स्वरं चैवान्तरोत्तरं दीर्घकाले भवेन्मृत्युर्जराया अप्रकीर्तिताः ८ वर्गसंख्याकृता प्रश्न वर्ग मात्रा समन्विता षड्भिस्तु हता राशिर्हि गुणं अरसंहता ९ एकदृष्टे जरा मृत्युर्व्याधिमृत्युर्द्वितीयके तृतीये शस्त्रघातं च विदेशं च चतुर्थके १० भागशेषं यदा शून्यं अल्पमृत्युर्विनिर्दिशेत् अष्टभावानु विज्ञेया त्रिभिः प्रश्नानु लक्षयेत् ११ लब्धांकं तु हता वह्नि विभक्तं ग्रहसंख्यया शेषं च तिष्ठते किंचित् सकथ्यं च न संशयः १२ प्रश्नं स्मात्तु वैर्गस्य मात्रां चैव हतानि च भागंचैव पुनर्दद्यात् जयं चैव पराजयं १३ मृत्यु राशिकृता हि स्थिरं धृत लब्धा निपातयेत् शतसंख्या हतं शेषं आयुसंख्या विनिर्दिशेत् १४ आयुः संवत्सरा येच प्रश्नमात्रा हतानि च द्वादशे स्तु हरेद्भागं शेषं मासस्तु उच्यते १५ मासराशि हता वर्गा त्रिंशद्भागं यदा

5

चं॰उ॰ ५ 10

पयेत् शेषाश्च तिथिर्विज्ञेयावर्णानुष्याणि कल्पयेत् १६ उत्तरोत्तरस्य दाप्रश्ने सौख्यं चैव निरंतरं अधरोत्तरस
न्मिश्रं व्याधिग्रस्तं प्रजायते १७ वर्गावर्गाः स्थितावर्णा मात्रानुक्रमसंयुता तत्र भागं प्रदातव्यं ज्ञातव्यं सुखदुःख
योः १८ नवाक्षरा त्रिवर्गाश्च धनाढ्या सहिरण्यकाः चतुर्थानिर्धना ज्ञेया पंचवर्गानुलक्षयेत् १९ त्रिगुणा
श्चास्थितावर्गावर्णानुक्रमसंख्यया हरितश्च पुनर्भागं धनाढ्यं निर्धनं स्मृतं २० इति चंद्रोन्मीलने महाशा
स्त्रार्णवाद्विनिर्गते लाभालाभजीवितमरणजयपराजयधनागमनिर्धनज्ञाने अष्टमोध्यायः ८ अथातः
संप्रवक्ष्यामि जीवं धातुश्च मूलकं एकैकस्य यदा भेदं कथयामि परिस्फुटम् १ सर्वज्ञाना स्थितं सारं देवानाम
पि दुर्लभम् ज्ञायते येन त्रैलोक्यं आब्रह्मभुवनांतकं २ जीवाक्षरा भवेज्जीवं धातुं धातुर्विनिर्दिशेत् मूलस्य
मूलकं ज्ञेयं ज्ञानं त्रिविधलक्षणं ३ आदौ प्रश्ने स्थितावर्णा जीवमात्रा समन्विताः तदा जीवं विनिर्दिष्टं धा
तुमूलस्य लक्षणं ४ आलिंगिते स्थिते जीव धातुर्दग्धानुउच्यते दीर्घस्वरा यदा दृष्टा तदा मूलं न संशयः ५ आ
लिंगिता ह्ययोर्वर्णा एकवर्णानुधूमितं तदा जीवं विनिर्दिष्टं नात्र कार्या विचारणा ६ दग्धप्रश्ने यदा सर्वे एक
वर्णा लघुस्वरा धातुयोनि समालोच्य प्रांतिहीनं तु लक्षयेत् ७ दीर्घमात्रा स्थिताः सर्वे एकदग्ध प्रदृश्यते
मूलयोनिः समाविज्ञेया त्रिभिर्भेदमुदाहृतं ८ जीववर्णा स्वराश्चैव मूलं धातुर्विनिर्दिशेत् धात्वक्षरा भवेन्मू

५

5A

॥ लंमूलंजीवमजायते ९ मुष्टिभेदंयदाचैवजीववर्णस्यमूलकं मूलाद्वरमेवद्धांतुधातुंजीवंविनिर्दिशेत् १०
त्रयमूलाकृतिंतत्रजीवधातुविनिर्दिशेत् प्रश्नाद्वरहताचाष्टैःस्वरयुक्तानिमेवच ११ तत्रभागक्रमेणघातेयो
घयोनिविनिर्दिशेत् प्रश्नवर्गाहतावर्णा वर्णाश्चैवहतास्वराः १२ स्वराणामिदंभेदंभागदघातुपूर्वकं उत्तर
स्यास्थितारारशौमध्ये धराणिपातयेत् १३ शेषंतुतिष्ठतेकिंचित् एकंदग्धधरेततः ईदृशंचक्रमंज्ञेयंमात्रा
सर्वाणिकारयेत् १४ हरितंचत्रिभिर्भागंस्फुटंयोनिविनिर्दिशेत् स्वराणांचैवसर्वेषांवर्णसंख्याहतानिच
१५ वर्णसंख्याहतामात्राभागंयोनिस्तुउच्यते त्रिगुणावर्णसंख्याचमात्रापिंडंतुसंयुतं १६ सर्वैकस्तुहरेद्भा
गंयोनिःशेषंविनिर्दिशेत् द्विगुणंचस्थितावर्णामात्राचैवचतुर्गुणा १७ मिश्रितंतुत्रयोभागंयोनिसंख्या
विधीयते तिथिहताचवारेणवर्णसंख्याहतंपुनः १८ घटिकाचधनेमात्रा एकैकस्तुखाहरेत्पुनः कुलाप्रश्ना
क्षराः सर्वे उत्तराणधराणिच १९ तयोर्मध्येतुयोहीनास्तानिसर्वाणिपातयेत् शेषमध्येस्तितिथिर्ज्ञाज्याग्रमावा
स्यातुप्रतिकं २० पातनीयाहिशेषेणयातिथिःपृष्टितोगता एकंद्घादिमंध्याकं पातनीयोधरान्तरेः २१ त्रिभि
र्भागेनयच्छेषंसाचयोनिःस्फुटाभवेत् एकदष्टेभवेज्जीवंद्वयंधातुनसंशयः २२ शून्येमूलंविजानीयाच्चिंता

6

वं॰उ॰ 12
६

चैवानुलक्षयेत् अथ मूलक्षा कृतातत्र तदा धातु विनिर्दिशेत् २३ द्वितीयेन भवेन्मूलं शून्ये जीवं तु उच्यते य
दा तुष्टिः प्रवंधाच प्रथमे मूलं विनिर्दिशेत् २४ द्वितीयेन भवेज्जीवं धातुः शून्येन संशयः अक्षराणां यदा दि
प्रं जीवं सर्वत्र दृश्यते २५ एकस्थाने यदा धातु जीवं धातु वदेत्ततः अथवा मूलमेकं तु जीवं सर्वत्र दृश्यते २६
दृष्टशं यदा भेद मूलं जीव समन्वितं वहुभेदैः स्थिता धातु एकभेदेन मूलकं २७ मूललग्नास्थिता धातु त्रिभि
र्दृष्टा त्रयास्थितं दृश्यंते त्रयो योनिः जीव धातु स मूलकं २८ अधिकं चैव यद्दृष्टं सा च योनि प्रकीर्त्तिता इति
चड्डोन्मीलने जीव धातु मूल प्रकरणं ७ जीव दृष्टे चतुर्भेदं द्विपदस्य चतुष्पदं अपदस्य तृतीयं पाद संकु
लमेव च । प्रथमस्य भवेद्द्विपदं द्वितीये तु चतुष्पदं तृतीये अपदं ज्ञेयं चतुर्थे पादसंकुलं २ स्वांशपदे तु संयु
क्ते द्विपदं च भविष्यति असंयुक्ते चतुष्पादं पादहीनाभिघातिते ३ अभिहते च संदृष्टे पादसंकुलमेव च पंच
वर्गानुभेदेन ज्ञातव्यं पादनिर्णयं ४ ह्रस्वमात्रास्थितं द्विपदं दीर्घमात्रा चतुष्पदं अपदं तु भवेत् अंग प्रति
मं पादसंकुलं ५ प्रस्व वर्णानु संगृह्य एकद्व्याहुरं तिच कृत भागेन संहाय शेषं पादं विनिर्दिशेत् ६
एकेन भवेद्द्विपदं द्वाभ्यां चैव चतुष्पदं त्रिभिस्तु अपदं ज्ञेयं चतुर्भिः पादसंकुलं ७ स्वराणां च त्रयं दृष्ट्वा भागं

६

13 गस्तानुमिश्रितः हरितंचपुनर्भागं शेषंपादस्यलक्षणं ८ पक्षमात्रातुयोवर्णे तेनतस्यनिहंतिच एकत्रानु
कृतोराशिभागंदद्यात्तुलक्षयेत् ९ प्रस्नवर्णस्वराश्चैववर्णएकयुक्तंतुकारयेत् द्वितीयस्यततोहीनाभक्तंपादानुउच्यते
१० देवान्तरैर्भवेद्देवोनरश्चमानुषान्तरैः पक्षिणांपादिरोणेज्ञेयानारकाः नरकैः स्मृताः ११ उत्तरोत्तरैर्भवेद्देवोमा
नुषोउत्तरान्तरैः अधराधरैर्भवेत्पक्षीअधरैर्नारकोस्मृतः १२ त्रिसप्ततस्यानवमेस्वरादेवंहिलक्षयेत् त्रिप्रथ
मास्त्वद्वेयामात्राअंतेचैवनरंभवेत् १३ दशमाश्चचतुर्थंतुपक्षिणांचविशेषतः दग्धा च योमात्रोनार
काःपरिकीर्त्तिताः १४ द्विगुणंचभवेन्मात्राप्रस्नवर्गहतानिच चतुर्भिस्तुहरेद्भागंद्विपदयोनिनिश्चितं १५ एकद
शेभवेद्देवंद्वितीयेनरमेवच तृतीयेनभवेत्पक्षीचतुर्थेनारकस्मृतः १६ प्रश्नंसंस्त्वन्यान्तरैर्यःसप्रयुक्तेर्नवे
हृतात् युगसंख्याहरेद्भागंशेषंचैवफलंभवेत् १७ वर्गसंख्याहतावर्णासर्वमात्रानुसंयुता हरितंतुपुनर्भागंशा
तव्यंतुयथाक्रमं १८ देवाश्चतुर्विधाप्रोक्ताभुवनेश्वंतरास्थिताः कल्पवासीततोनित्यंवानव्यंतरमेवच १९ उत्त
रोत्तरापदाप्रस्नतदावन दृश्यते उत्तरेचान्तराज्ञेयाकल्पवासीधराधरैः २० अधराश्चयदादृष्टावानव्यंतरमे
वच एवंतुकल्पयेद्योनिपश्चात्तिप्रमृताहरेत् २१ एकविंशहतावर्णामात्राश्चप्तहतानिच क्रमेभागंपुनर्दद्यात्
ज्ञातव्यंदेववासिनः २२ एकेनभवनेचैवद्वयोवांतरवासिनः तृतीयेकल्पवासाचशून्येचैवानव्यंतरा २३ प्रस्नव

चं॰ उ॰ 7
७ 14

र्गोहता त्रीणि द्विगुणा वर्गा संयुता मात्रा चैव युताः सर्वे शेषं चैवा विनिर्दिशेत् २४ वर्गा चैव हता वर्णा वर्णाश्चैव हतास्त्व
राः सप्तभागं क्रमेद्याद्दृश्यन्ते देववासिनः २५ चतुर्दशा हता वर्णा वर्णा चैव स्वरं तथा तत्र भागं क्रमं दद्यात् ज्ञातव्यं प्र
र्वं वर्धया २६ मूल वर्गैर्हता वर्णास्तत्र सप्तानिपातयेत् मात्रा च त्रिगुणी योज्या भागं दद्याद्यथाक्रमं २७ स्वर्गाद्ये
रैः स्थिता स्वर्गे मर्त्ये मर्त्ये प्रजायते पातालं तु पुनर्भेदं त्रिभिर्भेदमुदाहृतं २८ ऊर्ध्वमात्रा स्थिता स्वर्गे मध्ये मर्त्ये
व्यवस्थिताः यदा मात्रा अधो दृष्टा पातालं चाविनिर्दिशेत २९ अक्षराश्च स्वराः सर्वे त्रिगुणा च कृतानि च मूल
वर्गा हता राशौ त्रिभिर्भागं समाहरेत ३० प्रथमे तु भवे स्वर्गं द्वितीये मर्त्यमेव च पातालं तु तृतीये तु त्रिधा देवाः प्र
कीर्तिताः ३१ इति देवानां भेदः मानुषास्थिता पंच ब्राह्मणा क्षत्रियास्तथा वैश्याश्चैव तथा शूद्रा अंतजाः प
चमास्मृताः ३२ ब्राह्मणः प्रथमे वर्गे द्वितीये क्षत्रियस्तथा तृतीये वैश्य विज्ञेया चतुर्थे शूद्र एव च ३३ हीनांगा दृ
श्यते वर्णा बहुधा तथैव च अंतजातिस्तु विज्ञेया प्रसमधो तु लक्षयेत् ३४ अथ स्वर विभेदात्तु अ उ ए ओ तु ब्रा
ह्मणः आ ऊ ऐ क्षत्रियास्तथा ३५ ओ वैश्या स्तुमिता ऋ उ ऊ शूद्रास्तथैव च अं अः अंत्यजाश्चैव स्वरभेदमु
दाहृतं ३६ प्रश्नवर्णैर्हतास्सप्त मात्रा चक्रमसंयुता पूर्वसंख्या हरेद्भागं शेषा जाति क्रमेण च ३७ द्विगुणा वर्णसंख्या
तु मात्रा च त्रिगुणास्मृताः संयुक्तात्तु हरेद्भागं ज्ञातव्यं तु विशेषतः ३८ ब्राह्मणमेक दृष्टेन क्षत्रियं तु द्वितीयके ॥

7A

15 त्रिभिर्दृष्टे भवेद्देश्यं चतुर्थे सूक्ष्ममेव च ३९ शून्ये च अंशजा ज्ञेया ज्ञातव्यं नात्र संशयः अष्टादशाहता वर्णा मात्रा वर्गे
हतानि च ४० एकत्रानुकृता सर्वे भागं दद्यात् यथाक्रमं ककारादि हकारान्तं अंत्यजा पंच संयुता ४१ वर्णराशिहृ
तावर्गे मात्रा सर्वानुसंयुता पंचभिस्तु हरेद्भागं वर्णसंख्या विनिर्दिशेत् ४२ एकदृष्टे भवेद्बालं द्वितीये च कुमारिकं
तृतीये तु भवेत्प्रौढा अतीद्वृद्धमेव च ४३ प्रष्टाभिहता प्रश्नयोः यथायेन युज्यते पंचभिस्तु हरेद्भागं ज्ञातव्यं
तु विशेषतः ४४ त्रिविधं तु तदा भेदं स्त्रीपुरुषनपुंसकं जीवं तं मृतकं श्चैव स्वदेशानि विदेशकं ४५ आलिंगि
ते च संयुक्तं द्विपदं पुरुषास्थितं असंयुक्तं च धमे च स्त्रियं चैव विशेषतः ४६ अभिहता यदा प्रश्नं दग्धा चैव वि
शेषकाः नृदानपुंसकं ज्ञेयं त्रयो भेदा उदाहृताः ४७ उत्तरा तु यदा प्रश्नं स्वरं चैवोत्तरोत्तराः तदा जीवं विनिर्दिष्टं
शेषं मृत्युर्न संशयः ४८ जीवता अधरा जीवा मृतकै मृतका भवेत् संयुक्ताश्च यदा प्रश्न स्वदेशं नात्र संशयः ४९
असंयुक्ते विदेशं तु अधराधरतथैव च त्रिहतं प्रश्नवर्णाश्च मात्रा चैव चतुर्गुणा ५० एकत्रानुकृता राशिस्त्रिभिर्भा
गं समाहरेत् प्रथमेन भवेत्पुरुषो द्वितीयेन तु स्त्रियो भवेत् ५१ यदा शून्यं प्रदिष्टं च तदा षंढं विनिर्दिशेत् प्र
श्नाक्षराणि सर्वाणि उत्तराण्यधराणि च तानि सर्वाणि संस्थाप्य निपातनीया परस्परैः यत्किंचित्तिष्ठते शेषं अ

चं॰उ॰
८ 16

8

कोहतस्वरोपेतं त्रिभिरेवहरेद्भागं पुरुषस्त्रीनपुंसकं त्रिभिर्भागेनयल्लब्धं तद्द्विगुणंपरिकीर्तितं समेषुचभवेन्मृत्युर्वि

षमेजीवनसंशयः स्वरराशिहतत्रिंशत्संख्याहार्याविशेषतः विषमंचस्वदेशंचविदेशंचसमंभवेत् प्रश्नसंख्याहताराशी

द्विगुणंस्वरसंयुता विषमेषुभवेत्क्षेमंशेषमृत्युर्नसंशयः तिथिसंख्याहताराशिपातनीयाधराधरैः सप्तभागंक्रि

भेदधाद्विषमेचस्वदेशकं कुब्जांधास्तथाचिपटाषल्वाटावक्रकोशकाः बधिरावाक्यहीनाश्च ह्रस्वदीर्घस्वरास्थि

ताः एतेतेस्वरवर्णंचनामविज्ञायतेस्थिताः तेसर्वेकथितंपूर्वंस्वरवर्णेश्चलक्षयेत् इतिमनुष्ययोनिः पक्षिणांतु

द्वयोःभेदाजलजाःस्थलजास्तथा उत्तरंचेश्वरंचैवपक्षिणांस्थलजास्थितं अधरस्यजलंज्ञेयंद्विधाभेदमुदाहृतं

२५ दग्धप्रश्नंयदादृष्टाहृदश्यतेदग्धस्वरं तदानुबंधनंज्ञेयंस्वरंदीर्घंप्रमुच्यते द्विगुणंचक्रतामात्रांश्चनराणिहतानिच

विषमेषुस्थलंज्ञेयंजलंशून्येनसंशयः स्वरराशिहताश्चैवैर्ह्रतस्वराणिपातयेत् विषमस्यभवेन्मुक्तेसमेवंधनसं

शयः इतिपक्षिणांभेदः नरकाश्चद्विधाप्रोक्ताकर्मजायोनिजास्तथा द्वयोश्चैवद्विधाभेदमस्पातालवासिनः द्विव

र्गेश्चचतुष्कंचकर्मजाचविनिर्दिशेत् अपरेयोनिजाज्ञेयादेवंवर्गचतुष्ककं उत्तराश्च्युस्थितोमर्त्यअधरास्थलवासि

नः इदंभावप्रदिष्टंचलक्षयेन्नारकाद्विधा द्विगुणंचक्रतावर्णात्रिगुणंस्वरसंयुताः विषमेकर्मजाज्ञेयायोनिजा

समएवच एकादशाहताराशौसप्तभागंप्रदापयेत् विषमेषुभवेन्मर्त्यःसमेपातालवासिनः इतिनारकानांभेदः च

8A

17

तुष्पदाः चतुर्विधा क्रूरीनखीतथा दंती शृंगिणस्तु चतुर्थकः वयरवुरी च विकेंज्ञेया नखनस्तु पमेवच फदंतीश्च
तरः शृंगिणि नखमेवच मध्यमाश्च त्रयो मात्रा खुरीणां च प्रकल्पयेत् अन्ये त्रीणि नखीश्चैव एरो ऊ दंतिनः स्मृताः
अंतिमाश्चैव येशेषा खराः शृंगीनियोजयेत् आदौ प्रश्नस्य स्थितो वर्गः अक्षराणि हतानि च मात्रा द्विगुणसंयुक्ता हृ
तंभागं चतुष्कं क्रूरीणामेक दृष्टेन नखीनां च द्वितीयके तृतीये दंतिनां ज्ञेये चतुर्थे शृंगिणां भवेत् पूर्ववर्गे स्थि
ता मात्रा तेन तस्य निहंति च एकत्रानुकृतो राशि र्भागं दद्या यथाक्रमं अश्वश्चैव क्रूरीणां च किंकिणीनां द्वितीय
कः एवं च क्रूरिणां ज्ञेयो वर्गं विज्ञानिलक्षयेत् चित्रको व्याघ्र सिंहश्च मार्जारो मर्कटादयः स्त्री श्वानं तु काश्चैव
अन्ये येन रविनस्तथा गजेंद्र शूकराश्चैव ऋक्षानश्चैव तृतीयकः एते च दंतिना ज्ञेयो ज्ञातव्यं तु प्रयत्नतः वृषभो गंडक
श्चैव महिषमेष संवरं अन्ये येमलके शृंगाः शृंगिणाभि प्रकीर्तिताः चतुष्पदानां द्विभेदा ग्रामारण्यानिवासिनः
जीवं नाम तकाश्चैव द्वयोभेदमुदाहृताः उत्तरस्य स्थिता राशौ ग्रामवासी प्रकल्पयेत् अधरश्चयदा प्रश्ने वेद पुरुष
स्तदाहृता विषमेषु भवेद्ग्राम समेश्चारण्यवासिनः दलितं च कृता प्रश्नपं च लब्धानिपातयेत् त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं विष
मे जीवितं ध्रुवं इति चतुष्पदानां भेदः अपदानां प्रवक्ष्यामि स्थलं वा जलजस्तथा निर्विषं सविषं चैव द्वयोभेदमुदाह
तं पंचवर्ग स्थिता पंच स्थलजीवा विनिर्दिशेत् अधस्थाने च तृष्ठे तु जलाश्रया प्रकीर्तिताः प्रथमवर्णाहतं सप्त

९

वं॰उ॰ ९ 18

शेषमध्येनुपातयेत् विषमस्य स्थलं ज्ञेयं जलं वासमेव च निर्विषं लघुमात्रा च सविषं दीर्घ उच्यते एवं भेद
स्तु विज्ञेयं वर्णमात्रानुकल्पयेत् पूर्वराशिहता षष्ठिसप्तलब्धा निपातयेत् निर्विषं विषमं ज्ञेयं समेन सविषं तथा
अलमर्द्धं धनकम हि लोष्टं गिणस्तथा वक्रीतु रुद्रमाला च तृतीयमंडलं चित्रिणी तु फूत्कारी च किंकिणी
तु विषंभरा एते तु निर्विषा प्रोक्ता ज्ञातव्यं तु विशेषतः व्यंतराः कृष्णसर्पाश्च राजसर्पाश्च घोणसाः गंडकूं धा
था कुलथा विषपुंजा तुलनयेत् अनंतकुलको ज्ञेयो वासुकिः शंखपालयोः तक्षकश्च महापद्मः कर्कोटो
पद्म उच्यते एतेषु अष्टनागाश्च पाताले स्वर्गमर्त्ययोः कल्पिता च त्रयो भेदो नागास्तत्र उदाहृताः स्वर्गादरे
स्तथा स्वर्गमर्त्ये मर्त्ये प्रजापते अन्ये तु अनंताय च पाताले च व्यवस्थिताः अष्टवर्णहता षष्टिर्वर्णस्वरहता
नि च एकत्रानुकृता राशि अष्टभागं समाहरेत् अनंतमेकदृष्टेन कुलिकं च द्वितीयके तृतीये वासुकिर्ज्ञेयं चतुर्थे
शंखपालयः पंचमेन स्थितो तक्षं महापद्मं च षष्ठके कर्कोटसप्तमं ज्ञेयं अन्ये पद्मस्तु उच्यते अष्टभागयदा
प्रश्नवर्णसंख्याहतानि च स्वरानुपातयेत्तत्र त्रिभिर्भागं समाहरेत् एकदृष्टो स्थितो वर्गे पृथिव्यां च द्वितीयके
यदा शून्यं प्रदिष्टं च पाताले नात्र संशयः जले दृष्टे द्वयो भेदा उभयोगतिजीविनः अन्ये तु जलमार्गेण जलेस
र्वे वसंति च तपवर्गा चतुष्कं तु घरणं च दशा दराः उभयोगति विज्ञेया ज्ञातव्या चक्रमध्यतः प्रश्नवर्गहताः

९

19 9A

सप्तवर्णानुक्रमसंयुता विषमेषु द्वयोमार्गा जलवासी समेषु च जलहस्तं च कूर्मं च मकरं दर्दुरं तथा मानुषं जल
विज्ञेयं द्वयो योनिं विनिर्दिशेत् जलौकाडुंडुभाश्चैव मत्स्यकजलसूकयो: अन्येजलाः स्थितायेच जलमार्गे प्रकी
र्त्तिता: इत्यपदानां भेद: बहुपादं प्रवक्ष्यामि वर्णाश्चैव चतुर्गुणा: विषमे अंडजास्तेया समेस्वेद विनिर्दिशेत् अभिः
घाभिस्तु हता मात्रा तत्र प्रश्नानुसंयुता सप्तभिस्तु हरेद्भागं अंडजा विषमे स्थितं खर्जूराकीटकाश्चैव पतंगाभ्रमर
मक्षिका कुलीरं च तुला ज्ञेया एते अंडज उच्यते जूकामत्कुणकाश्चैव कीटका अयवासिन: एते षट्कथिता सर्वे स्वे
दजाश्च यथा स्थिता इति जीवयोनिसमाप्त: अत:परं प्रवक्ष्यामि धातुयोनि यथा स्थितं धाम्याधाम्य द्वयोर्भेदाव
र्णस्वरमुदाहृता धातोश्चतुरायेच अधाम्यं समवर्गयो: विषमे च भवेधाम्यं मात्राभेदेन लक्षयेत् आलिंगि
ते च संयुक्ते धाम्य धाम्यस्तु कथ्यते अभिधूमितेतथा धूमे अधाम्यं च विनिर्दिशेत् अयं श्लोकः हृयं रहितप्रश्नानुक्रमे
संयुता: विषमेषु भवेद्धाम्यं अधाम्यं च समेषु च समेषु च पदा हृष्ट द्वयो भेदा उदाहृता: घटितं प्रथमो भेद: द्वितीयम
घटितं परं अवर्गे रजतं ताम्रं कांसं वंगं तु सीसकं रीरिका लोह विज्ञेया अष्टौ लोहा प्रकीर्त्तिता: अवर्गे तु भवेद्धेमकव
र्गे रजतं स्थितं चवर्गे ताम्र विज्ञेयं टवर्गे कांस्यमेव च तवर्गे तु भवेद्वंगं पवर्गे सीसकं स्मृतं यवर्गे रीरिका चैव शव
र्गे लोह उच्यते एवं अष्टविधा वर्गा क्रमादेतानि लक्षयेत् धातुवर्णस्य दिप्रतु निहतं अक्षरस्वरै: अष्टभिस्तु

वं॰ ३॰
१०

10

हेरम्भांगमोबंधातुं विनिर्दिशेत् सुवर्णं रूक्मताम्रं कांसं वंगं तु सीसकं रीतिका लोहविख्याताः अष्टौ लोहाः क्रमेण च ॥ अप्रत्या
ह्वैव हताः सप्त अर्धमात्रा हतानि च एकत्रानुकृताः सर्वे अष्टभागं समाहरेत् अष्टलोहद्विधाभेदः स्थूलं वा घटितं परं घटि
ता बहुभेदाः स्युः अष्टलोहमनेकधा स्थूलं कटपसावर्गे प्रचतया घटितं परं अधरं स्थूलविज्ञेयं घटितं चोत्तरोत्तरैः
स्वरान्तरकृतं दीर्घं अष्टौ सप्तानि उच्यते प्रथमवर्णं दीपेन्त्रत्र विषमे घटितं शुभं सर्वराशिहताः पञ्च मात्रापद्विगुणीकृता
सप्तभागं हरेत्तत्र विषमे घटितं परं धाम्यधातुस्त्रिधाभेदं मुद्राभाजनभूषणं अधराधरे भवेन्मुद्रा अधरे भांडानि क
ल्पयेत् उत्तराच्च यदा दृष्टा प्रश्ने गौरं नात्र संशयः अभिघातं च दग्धं च मुद्रा चैव प्रकीर्तिता असंयुक्ते तथा धूमे भांडं
चैव विनिर्दिशेत् आलिंगिता यदा प्रश्ने अथवा स्वांशापन्नयोः आभरणं विजानीयात् पूर्वं चिह्नानि लक्षयेत् वर्ग
राशिहता वर्णं दलितं च स्वरैर्युता त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं दृष्ट्वैव देहःत्ततः एकेनाभरणं ज्ञेयं पात्रं चैव द्वितीयके प
दप्रश्ने प्रदिष्टं तु मुद्रा चैव तु लक्षयेत् द्विगुणं अक्षराज्ञेया मात्रा चैव हतानि च मूलराशेस्तु संयोज्य भागं दद्यात् यथा
क्रमं देशादेशान्तरश्चैव यथा मुद्रा प्रवर्तते तापते नाम चक्रेण नामबंधेन लक्षयेत् आभरणं षड्विधं प्रोक्तं षड्भिः स्था
ने प्रकल्पयेत् शिरसं श्रवणे चैव बाहुभ्यां कंठमेव च कटिश्चैव तु या प्रोक्ता पादयुग्मं तु लक्षयेत् ततश्चैव द्विधा
भेदं स्त्रीपुरुषनपुंसकं अग्रा चैव शिरः प्रोक्तं इ ई श्रवणयुग्मयोः उ ऊ बाहुस्तथा प्रोक्ता ए ऐ कंठ तथैव च ॥

20

॥ भूषणं

10A

21

जोड़ो कटिर्विजानीयात् अंसः — पादयुग्मयोः समान्तरा वामभागे दक्षिणं विषमान्तरे। पञ्चवर्णहता त्रिंशन्मूलराशी
स्वरैर्युता बाहू — स्थूलहृदि नाभिगंभीरं चैवांगभूषणं एकेन शिरस्तश्चैव अश्वर्णेन्वद्वितीयके ततीये बाहुदेशान् कंठं चैव चतु
र्थके पंचमे कटिदेशं च पादयुग्मं तु षष्ठके लब्धांकं च युता अष्टौ मात्रावर्णेनु पातयेत् विषमं दक्षिणं ज्ञेयं समे वामं प्रकृ
र्तते शिरदेशे तथा मुकुटं कर्णे कुंडलं कंठे च बाहुभ्यां कंकणं चैव चूडकं कंकटकमुद्रिकाः अंसे खला कटि गुजा तु नूपुरं चै
व पादयोः आभरणानि विजानीयान्नामवंध्येन लक्षयेत् देवदैत्याः स्त्रियः पुंस्त्वनरपक्षि चतुष्पदाः प्रथमे च मया प्रोक्ता
स्तत्रभावेन लक्षयेत् चारुकं ताम्रमालकं भाजनं मसिभाजनं निरक्तं तु छिकं ज्ञेयं लेखन्यादेव आसनं घटं तु जिनघं
टा च थालकं चोलसीपिका दर्पणं देवमूर्तिश्चक्रांशं बहुविधं भवेत् द्विधा लोहं च ज्ञातव्यं उत्तरोत्तरमंतथा अधरे अधरं चै
व स्वरवर्णैन्व लक्षयेत् उत्तराश्चाधराश्चैव हतं मात्रानुसंयुता विषमे उत्तमं चैव अधमं समे मेव च उत्तमाने करूपाणि
खड्ग खड्गरिकास्तथा पट्टसं कुंतनाराजं अपुधावहवस्तथा इतिघटितलोहानांभेदः अघटिताश्चैव ये लोहा ते चैवा
ष्टविधास्मृताः सुवर्णादिस्ततो ज्ञाला स्थूलं वा घटितं भवेत् इत्यष्टौ लोहानां भेदा अथ धाम्य प्रवक्ष्यामि उत्तमाम
धमास्तथा उत्तरे उत्तमं चैव अधरे मध्यमास्मृताः पंचमातु यदा दृष्टा वाधावाभियातिताः अधराश्च ततो ज्ञेया मात्रा

चं॰ उ॰
॥
22
ध॰

भाकेन लक्षयेत् वर्णराशिहता प्रश्नमात्रा सर्वानुसंयुता त्रिभिश्चैव हरेद्भागं शेषं चैव विनिर्दिशेत् एकेन उत्तमं चैव
द्वितीय मध्यमास्मृताः अन्ये तु अधमं चैव अंकं चैव प्रकल्पयेत् घटितं अघटितं चैव सर्वभावि न लक्षयेत् उत्तरैर्घटि
तं ज्ञेयं अघटितं अधरेषु च उत्तमं श्रेष्ठपाषाणं अधमं लधमं तथा उत्तमं पद्मरागं च हीरं मरकतमेव च स्फटिकाम
णि वैडूर्यं राजवर्तं तु शंखकं एतानि उत्तमा तेषां नाम वंधेतु लक्षयेत् मध्यमं चैव पाषाणं तालकं चैव गंधकं अभ्रकं
खटिकाश्चैव गैरिका च तथैव च अधमा मृत्तिका लवणं वालुका उष्टिकास्तथा उत्तमं द्विविधं ज्ञेयं पाषाणं जीविकादयः
पाषाणं पद्मरागादि ये च रत्नं प्रकीर्त्तिता माणिक्यं मौक्तिकं चैव मणि शुक्तिकपर्दिका एते तु जीवसंपन्ना जीविकादिश्च
लक्षयेत् वर्णराशिस्वरैर्निहता सर्वराशिसमन्विता सप्तभिस्तु हरेद्भागं विषमे घटितं शुभं अन्ये सर्वाणि ये कोचित् उ
त्तमं मध्यमानि तत् ते सर्वे नाम चक्रेण धातुस्तस्या प्रकल्पयेत् इति अधाम्य धातुयोनि समाप्तं मूले दृष्टे द्विधा भेदं
छेदितं वा अछेदितं अधरे छेदितं प्रश्ने उत्तरे नास्ति छेदितं प्रश्नो कानि समाध्य तस्मात् लवर्णैर्निहतं तिच द्वाभ्यामाहरेद्भा
गं अन्ये छेदं न संशयः पंचभेदा पुनश्चैव फलं पत्रं सपुष्पकं त्वचा मूलं च विज्ञेयं इदं भेदं प्रदाहत चतुराशीहतं तिर्थमध्ये
प्रश्नानि विन्यसेत् पंचभिस्तु हरेद्भागं शेषं मूलं वदेत्ततः एकफलं द्विके पुष्पं त्रि त्वचा च तु वीजपो: अन्ये पत्रसमा तेया

॥

23 ज्ञातव्याडुक्रमंक्रमात् उन्नरेतुस्वरेशेतुअधरेभुविदेशकौ उन्नरेभुभवेदार्द्रं अधरेशुष्कमेवच उन्नराचसुगंधाच
दुर्गंधाचधराह्वराः उन्नरस्वरसंवोधं प्रवोधं त्वधरस्वरे। तत्रपंचविधोभेदः पंचभिर्भागमाहरेत् वृक्षगुल्मतथाव
लीकंदंचैवतुपंचमं पंचमाचयदादृष्टादग्धंचैवानुनासिका तदात्रिगुणमारव्यातंकाष्ठंचैवतुनिर्गुणं त्रिगुणरूकृता
प्रसमूलंदित्रिसंसमुद्भूतं षड्भिल्हरेद्भागंशेषंचैवप्रकल्पयेत् कटुतिक्तकषायंचक्षारंचैवाम्लमेवच मधुरंतुतथा
ज्ञेयंरसाश्चषड्विधाः स्मृताः एकेनभवेत्कटुकंतिक्तंचैवद्वितीयके तृतीयेतुकषायंच अाम्लंचैवचतुर्थके पंचमा
तुयदादृष्टाअस्वादंलवणंपरं षष्ठेतुमधुरंज्ञेयंषड्भावानिचलक्षयेत् स्वर्गमर्त्यंचपातालंअधरंस्वरकल्पि
तं गोमय्यादतिमलेषुसर्वेधातुसमाश्रिताः इतिमूलयोनिविवरणं जीवधातुमूलज्ञानेदशमंप्रकरणम् १०
वस्तुसंख्याप्रवक्ष्यामिचिंताल्कचमष्टिभिः अअाइईस्थितंएकंउऊपंचमसप्तयोः एऐद्वयंचतुर्थंस्यात् ओ
औषष्ठंतथैवच अंतिगाभ्रयदादृष्टात्रिपंचमविनिर्दिशेत् अंतरस्यकृताराशिपातनीयाधराणिच प्रसमात्रा
८= हृतात्तत्रसप्तभागंप्रदापयेत् शेषांकंबोद्धरितंयस्तुवस्तुसंख्याविधीयते आलिंगितेदवभमेजलाश्रयंतुधू
मिते दग्धमस्त्रयदादृष्टाकथ्यतेचाग्निसंश्रयं द्विगुणमस्त्रवर्णंचवर्णसंख्याहतानिच तस्यमात्रातुसंयोज्या

नृ॰ पं॰ १२ 12

24

त्रिभिर्भागं समाहरेत् देवाग्रे चैकदृष्टेन जलाग्रं द्वितीयके अन्येन अग्निसंज्ञे पंल्काभेदत्रयं स्थितं अभिघाते दग्ध
दृष्टे मृष्टिं वै धंतु समाभिः असंयुक्ते तु षष्ठं तु अभिहते तु पंचकं अभिहते च तत् संख्या संयुक्ते च ततीयकं धूमिते च द्वितीयं चाए
कंआलिंगिते शुभं स्वरातु मष्ट सग स्यात्रिभिभागं समाहरेत् सप्तभिस्तु हरेद्भागं मुष्टिसंख्या परं भवेत् अथवा अष्ट
भावेन भागं दद्यात् समाभिः शानिनाकस्त्र संदेहो मुष्टिसंख्या विधीयते इति चूडामणिसारे चंद्रोन्मीलने महाशास्त्रा
र्णवाद्विनिर्गते चिंतालूकमुष्टिवस्तुसंख्याप्रकरणं दशकं ११ नाम्नबंधं प्रवक्ष्यामि अक्षराणि स्वराणि च उत्तरा
चयदा अस्य समेषु विषमं स्मृतं विषमेषु समं नाम दृश्यते च न संशयः समेषु विषमं नाम विषमस्य समे पुनः २
मिश्रिता चयदा अस्य उत्तराणि अधराणि च विषमस्य समं नाम निभ्रांतं चैव लक्षयेत् ३ अक्षरं च द्वयं चैव संयुक्ते तु वि
निर्दिशेत् असंयुक्ते त्रयं दृष्ट्वा चत्वारोभिहतं परं ४ पंचकं तामिघाते च अभिहते षष्ठमास्थितं पंचभेदपदा दृष्टा
लदा सप्त न संशयः ५ अक्षराचयदा दृष्टा सर्वे आलिंगिता शुभाः त्रिपंचमास्थितो नाम अभिधूमे च तुर्थकं ६ द्विच
तुर्थं भवेद्दग्धं त्रिवर्गमेकमक्षरं अवृतया समेनाम शेषं च विषमं परं ७ नेत्र २ वह्नि ३ स्वर ७ अष्ट ८ रू ५ षयो वेद ४ वं
द्रमाः १ अंगं ६ उद्धृतादि प्रशेषं वर्गहनंति च ८ एकत्रानु कृतो राशि सप्तभागं प्रदापयेत् यच्छेषं तिष्ठति किंचित्
वर्णसंख्या च तां विदुः ९ वर्णसंख्या कृता मंत्र उत्तराणि अधराणि च युक्तानि वर्णमात्राणि भागं दद्याद्यथाक्रमं १०

12A

25

अष्टविंशति वर्णानि स्वराणि व्यसनेनच एषमात्रा समायुक्ता नामबंधं न संशयः ११ उन्नतानम दृष्टाच दग्धाचस्व
रमेवच नामवंधं प्रवक्ष्यामि अन्नराणि स्वराणि च १२ उन्नताचपदा प्रसु समेषु विषमेस्मृतं विषमेषु समेनामा दृश्य
ते च न संशयः १३ समेषु विषमं नाम विषमेषु समं पुनः मिश्रिताचपदाप्रश्न उन्नतराण्यधराणि च १४ विषमस्य समं
नाम निर्भ्रांतेचैव लक्षयेत् अन्तरं तु द्वयं चैव संयुक्ते तु विनिर्दिशेत् १५ असंयुक्तोचतत्र यं दृष्टा च त्वारो मिहितं परं ए
षमात्रा विनिर्मुक्तो नामबंधं यथाक्रमं स्वरहीना यदा दृष्टा उन्नताच विशेषतः तदा तु सर्ववर्णाश्च आरूढ्य स्वरदृ
श्यते १७ अथ रवर्णस्वरादीर्घयदाशावं प्रदृश्यते उदात्तश्चावर्णमंत्यं निजस्वरसंयुतं १८ उन्नताच यदा प्रश्न मा
त्राचैवोन्नतोन्नताः तदा तु वर्णरूपेण नामबंधं स्वरं युतं अइउऋ उ स्वराः पंच चत्वारो आ ई ए स्वरत्रयं दृष्टा उ ऊ ऋ उ ऊ
स्वरद्वयं २० संयुक्ते स्वरदीर्घं च यदा दृष्टा मेकमात्रानुमध्यमं विलोमेच यदा दृष्ट्वा प्रसक्ति नास्ति प्रदृश्यते २१
आलिंगितेतथा धूमे दग्धमात्रा यदा भवेत् तदा तस्य त्रयो भावा एकीकृत्वा न संशयः २२ वर्णास्तस्मात् पुनर्योज्या
पातनीयाधराधिच इंद्रियाणां हरेद्भागं शेषमात्रा निदृश्यते २३ प्रसमात्राहता रर्वाह्नि पंक्षर्णाय यथाक्रमं भा
गं दद्याद्विशेषेण शेषमात्रा न संशयः २४ इति नामाक्षर स्वरप्रमाणसंख्या अथातः संप्रवक्ष्यामि नामचक्रं

13

के०उ०
१२ 26

यथाग्स्थितं त्रैलोक्यंदृश्यतेयेनात्रिदशैरपिदुर्लभं २५ ज्ञायंतेयेनत्रैलोक्यंआब्रह्मभुवनांतकं संयुक्ताचयदाप्रश्नप्रथमेवर्गवर्णकं २६ अभिघातेद्वितीयस्यतृतीयमालिंगितंपरं अभिधूमेचतुर्थंतुदग्धेतुपंचमंस्मृतं षष्ठाभिद्युत्स्वरसंयुक्ते अभिघातस्तुउच्यते अष्टमेतुभवेद्वर्गाः अभिहिताश्चयदाभवेत् २८ एवंचत्वष्टभावानिलक्षयेच्चप्रयत्नतः प्रथमेस्वांशवर्गंतुद्वितीयेनतृतीयकं २९ तृतीयेतुत्रयंदृष्ट्वाचतुर्थेनचतुर्थकं पंचमेपंचमंज्ञेयंषष्ठेचैवतुषष्ठकं ३० सप्तमेतुभवेत्सप्तअष्टमेचाष्टमंशुभं आरब्धेतेमध्येसंयोगंगुरुरक्षरैः ३१ तदासौवर्गविशेषमात्राकार्याविचारणात् प्रथमेवर्णप्रश्नस्यप्रथमंस्वरसंस्थितं ३२ तृतीयस्यस्थितंवर्गेप्रथमवापंचमोच्यते उत्तराश्चयदाप्रश्नअधरंचस्वरभवेत् ३३ तदातुस्वांशवर्गंतुचाष्टमंदृश्यतेध्रुवं अधरंतुयदाशंकुउत्तरस्वरसंस्थितं ३४ सप्तमंतुभवेद्वर्गंपंचमंतुस्फुटंभवेत् मिश्रिताचयदादृश्यास्वरवर्णाधरोत्तरा ३५ ज्ञातव्यंषष्ठकंवर्गंद्वितीयोनात्रसंशयः एदृष्टेद्वयोर्वर्णाअन्यभेदंस्वरसंस्थितं ३६ तदातुस्वांशवर्गंतुसप्तमंतुविजानतः अवर्गस्यतवर्गंतुयदाप्रश्नेविनिर्दिशेत् ३७ तदाचत्वष्टमेवर्गेअक्षरंनात्रसंशयः ककारस्यपकारंतुद्वयोःवर्गापतंतिच ३८ सप्तमंतुभवेद्वर्गंलक्षयेच्चप्रयत्नतः मिश्रिताचयदावर्गाचकारस्ययकारकं ३९ षष्ठकंज्ञायतेतत्रभ्रांतिहीनंतुल

१२

13A

27 चतुर्थमष्टमं वर्गं शब्दमध्ये यदा भवेत् ४० तदा तु सप्तमं वर्गं ज्ञातव्यं तु विशेषतः तत्वर्गे यदा दृष्टा चतुर्थो भांति हीन
यः ४१ पकारं तु चकारस्य तृतीयो नात्र संशयः आद्य मं तस्य वर्गस्य यदा प्रश्ने प्रदृश्यते ४२ तदा तु प्रथमं ज्ञेयं ना
त्र कार्या विचारणा इति चंद्रोन्मीलने वर्गानयनभावं द्वादशं प्रकरणं १२ उद्धृतानि शतान्यंच षष्टिमेकाधिका
युते प्रश्नवर्णं क्षिपेत्तत्र वर्गमानं हरंति च ४३ अष्टभिस्तु हरेद्भागं शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् अथवा प्रथमेव
र्गे हतं क्षिप्तं स्वरंयुतं अष्टाभिस्तु हरेद्भागं शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् ४४ स्वरानुपातये द्वर्गा वर्णं क्षिप्तं हतानि च
भागं तु अष्टभिर्दद्यात् शेषं वर्गं प्रकल्पयेत् ४५ अधराणि पातयेत् क्षिप्तं उत्तरस्य हतं पुनः पूर्वकैस्तु हरेद्भागं
शेषा वर्गा न संशयः ४६ गुणितं च स्वरैर्द्वीकं वर्णराशिस्तु पातयेत् भागं तु जायते तत्र निर्भ्रांतं वर्गसंभवं ४७
षड्विंशाङ्कस्थितं चांकं पातनीयाधराधरे शेषेण निहितं क्षिप्तं भागं दद्यात् क्रमेण तु ४८ दलितं चोत्तरा प्रश्नं सं
युक्तं चोनुसंयुतं गुणितं तु स्वरैस्तत्र भागं दद्याद्यथाक्रमं ४९ अष्टादारय दा प्रश्नं संयुक्तं षड्विंशायोः समेरू
पं प्रदातव्यं विषमे हीनं न संशयः ५० प्रश्नमात्राहता क्षिप्तं पातनीयाधराणि च उत्तराणि तु संयोज्या शेषं वर्ग
स्य निर्णयं ५१ उत्तराश्चाधराश्चैव सर्वे वर्णा यथाक्रमं एकत्रानुकृतो राशिरष्ट भागं समाहरेत् ५२ प्रश्नमा

त्राहता वर्णशब्दसंख्या प्रदापयेत् अष्टाभिस्तु हरेद्भागं शेषं वर्गानु दृश्यते ५३ ह्रस्वमात्रास्थिता वर्णाः क्रमेणैवं यथा
विधिः उत्क्रमेतु पुनर्दीर्घं भागं दद्यात्तु लक्षयेत् ५४ एवं तया यदा प्रश्ने उन्नरस्वरसंस्थितं तदा तु गुणयेत्तत्र सर्वभागं समा
चरेत् ५५ उन्नरस्याधरं चैव समाहितं पदा भवेत् तदा तु सप्तभिर्गुण्या त्रिभिर्दद्यात्तु हरंतिच ५६ दीर्घमात्रा च वर्णा
न तस्यानिहंतिच वर्णसंख्या हरेद्भागं शेषा वर्गानुच्यते ५७ उन्नरास्त्वाधरास्त्वैव निहतं च परस्परैः एक
त्रानुकृतो राशिर्भागं दद्याद्यथाक्रमं ५८ आलिंगिता यदा वर्गा मध्ये शब्दं प्रजायते एषा मात्राकृताः सर्वत
दा वर्गस्फुटं भवेत् ५९ नाम वर्णस्य वर्गान्तु स्वं चैव चतुर्थकं एषु शब्देषु संयुक्तं भागं दद्याद्यथा विधिः ६०
यस्य वर्णास्थितामात्रा तेन तस्य निहंतिच एकत्रानुकृता सर्वा त्रिगुणस्य विभाजितं ६१ यस्य वर्गास्थिता व
र्णाहताः सर्वक्रमेण तु एकत्रानुकृतो राशिर्वर्णसंख्यानुसंयुतं ६२ सर्वराशि स्वरैर्मिश्रं द्विगुणं सप्तसंयुता
क्रमे भागं हरेच्चैव शेषं वर्गानुदृश्यते ६३ प्रथमे द्विगुणं चैव त्रिगुणं च द्वितीयके चतुर्गुणं तृतीयं तु तुर्यं पं
चगुणं तथा ६४ पंचमं चैव वर्गान्तु हतं चैव तु सप्तभिः अष्टभागप्रदातव्यं शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् ६५ अवर्गादि
समुद्भूत्य चतुर्थादि यथाक्रमे जायते वर्गसंख्या तु चक्रे गजकिलोलितं ६६ एषा संख्या कृता प्रश्न त्रिगुणं ह

पसंयुता क्रमेणैव हरेद्भागं शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् ६७ अथ वर्गादिः अकचटतपयश वर्गाः अ४ आ५
इ६ ई७ उ८ ऊ९ ए१० ऐ११ ओ१२ औ१३ अं१४ अः१५ क५ ख६ ग७ घ८ ङ९ च६ छ७ ज८ झ९ ञ१० ट७
ठ८ ड९ ढ१० ण११ त८ थ९ द१० ध११ न१२ प९ फ१० ब११ भ१२ म१३ य१० र११ ल१२ व१३ श११ ष१२ स१३
ह१४ गजविलोलितं चक्रम् द्वितीया द्विगुणा प्रोक्ता चतुर्थी तु चतुर्गुणाः एकत्रानुकृताः सर्वे दैत्यचक्रं स
मुद्धृतं ६८ पुनः राशिहृताः पंचमिश्रितानुचसंख्यया क्रमेणाष्टहार्जितं तत्र शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् ६९
आ२ ऐ४ ख६ छ८ ठ१० थ१२ फ१४ र१६ ष१८ ई४ ओ८ घ१२ ज१६ ढ२० ध२४ भ२८ व३२ ह३६ दै
त्यचक्रं ७० नवाक्षराः पंचवर्गात् क्रमेसंख्यासमुद्धृतं वर्गमानेन संगृह्य गणाच्चक्रं विनिर्दिशेत् ७० ह
तं च सप्तभिः द्विप्रचरस्युक्तं चैव कारयेत् भागेनष्टाहार्जितं तत्र शेषं वर्गं विनिर्दिशेत् ७१ अ१ ए२ क३ च४
ट५ त६ प७ य८ श९ आ२ ऐ३ ख४ छ५ ठ६ थ७ फ८ र९ ष१० इ३ ओ४ ग५ ज६ ड७ द८ ब९ ल१० स११
ई४ औ५ घ६ झ७ ढ८ ध९ भ१० व११ ह१२ उ५ ऊ६ अं७ अः८ ङ९ ञ१० ण११ न१२ म१३ विहितं प्रश्नेग
णचक्रं द्विधा तु वर्गसंख्यानु पंचवर्गाः स्वरैर्हता एकीकृत्वा तदा सर्वे गरुडचक्रस्थितं पदं ७२ नवभिस्तु ह

15

चं०उ०
१५

30

तारा श्रीपुंकाग्रघुभिरेवच पूर्वभागास्थितातत्र वर्गंचैवविनिर्दिशेत ७३ अ१आ२इ३ई४उ५ऊ६ए७ऐ८ओ९
औ१० अं११अः१२ क१ख२ग३घ४ङ५च६छ७ज८झ९ञ१० ट११ठ१२ड१३ढ१४ण१५ त१६थ१७द१८ध१९ न२०
प२१ फ२२ब२३भ२४म२५ य२६र२७ल२८व२९ श३०ष३१स३२ह३३ अभिहितप्रश्नेगरुडचक्रं क्रमेणाग्र-
तरा सर्वे हतंपंचविशेषतः एवंतिप्रंतुदातव्यं चक्रं सिंहावलोकनं ७४ एकादशाहतारा शेषादेशासंख्यायुतंपरं
क्रमेण भागंपुनर्दद्यात शेषंवर्गविनिर्दिशेत ७५ अ१आ२इ३ई४उ५ऊ६ए७ऐ८ओ९औ१० अं११अः१२
क१ख२ग३घ४ङ५ च६छ७ज८झ९ञ१० ट११ठ१२ड१३ढ१४ण१५त१६थ१७द१८ध१९न२० प२१फ२२
ब२३भ२४म२५ य२६र२७ल२८व२९ श३०ष३१स३२ह३३ अभिघातितप्रश्ने सिंहावलोकनंचक्रं ॥
वर्गेवर्गेस्थितामेकं अष्टवर्गेयथाक्रमं एकत्रानुक्रमात् सर्वे नंद्यावर्तस्यनिर्णयं ७६ त्रयोदशाहतंपि-
ण्डयुक्तं चैवतुद्वादशं १२ हरितंचपुनर्भागंलब्धं वर्गंयथाक्रमं ७७ अ१क२च३ट४त५प६य७श८ वर्गाः अ१आ२
इ३ई४उ५ऊ६ए७ऐ८ओ९औ१० अं११अः१२ क१ख२ग३घ४ङ५ च१छ२ज३झ४ञ५ ट१ठ२ड३ढ४ण५
त१थ२द३ध४न५ प१फ२ब३भ४म५ य१र२ल३व४ श१ष२स३ह४ आलिंगितप्रश्नेनंद्यावर्तचक्रं ॥
द्विगुणंचस्थितामात्रावर्गानुक्रमसंख्यया एकत्रानुक्रमात् सर्वे [illegible] चक्रेतुकेवलं ७८ तिथि १५ संख्या

१५

15A

31 हतं पिंडं मध्ये देयं पंचतुर्दशाः १४ अष्टधा हारितं भागं वर्गं चैव स्फुटं भवेत् ७९ अ२ आ४ इ६ ई८ उ१० ऊ१२
ए१४ ऐ१६ ओ१८ औ२० अं२२ अः२४ क१ ख२ ग३ घ४ ङ५ च६ छ७ ज८ झ९ ञ१० ट११ ठ१२ ड१३ ढ१४ ण१५
त१६ थ१७ द१८ ध१९ न२० प२१ फ२२ ब२३ भ२४ म२५ य२६ र२७ ल२८ व२९ श३० ष३१ स३२ ह३३ आमि
धमित प्रश्ने अष्टमो हनचक्रं समाप्तं गृह्यते वर्गसंख्या तु वर्णसंख्या यथाक्रमं एकत्वानुकृतं पिंडं मंडूकच
क्रं विनिर्दिशेत् ८० एकादशाहता राशिं मध्ये षोडश विन्यसेत् क्रमे भागं पुनर्दद्यात् विलोमेन तु लक्षयेत् ८१
अ१ आ२ इ३ ई४ उ५ ऊ६ ए७ ऐ८ ओ९ औ१० अं११ अः१२ क२ ख३ ग४ घ५ ङ६ च३ छ४ ज५ झ६ ञ७ ट४ ठ५
ड६ ढ७ ण८ त५ थ६ द७ ध८ न९ प६ फ७ ब८ भ९ म१० य७ र८ ल९ व१० श८ ष९ स१० ह११ इत्यम
ल्पे मंडूकलुनचक्रं समाप्तं स्वांशापहते गणं चक्रमांडूकेन द्वितीयकं तृतीयं तु भवेद्वर्गं नंद्यावर्तं विशेषतः १
तुर्यमस्त्रविमोहं च पंचमं तु गजाङ्कुशं षड्विस्थाने च षड्वर्गं तार्क्ष्यचक्रं विनिर्दिशेत् २ सिंहावलोकनं सप्तदे
कुयं॥ ल चक्रं तु चाष्टमं अष्टचक्रमयाख्याता वर्गसंख्या विधीयते ३ सप्तवर्गाः समुद्दिष्टा ककारादि यथाक्रमं शा
कारादिस्थितं एकं शेषं चैव क्रमेण तु ४ वर्गवर्गस्य वर्णं तु क्रमे रूपं तु निश्चितं षड्विंशमं तु दातव्यं जानीयाद्वा

16

सं॰ उ॰ दशाक्षराः ५ ततोत्र सम्यक्समालोक्य स्वकसंख्यानुवर्णयेत् एकत्रानुक्तेनोराशिर्हतं बुद्ध्वा नव ९ स्य पर ॥६॥ पर्वतये त=

१६ त्रम्सम धीत अष्ट भागयथा पञ्चेषांतद्वेदर्भे हस्वकं महासर्गवं ६ ककाः ७ किकी ८ कुकू ९ केकै १० कोकौ ११ कंकः १२

32 खखा ८ खिखी ९ खुखू १० खेखै ११ खोखौ १२ खंखः १३ गगा ९ गिगी १० गुगू ११ गेगै १२ गोगौ १३ गंगः १४

घघा १० घिघी ११ घुघू १२ घेघै १३ घोघौ १४ घंघः १५ ङङा ११ ङिङी १२ ङुङू १३ ङेङै १४ ङोङौ १५ ङंङः १६ चचा ६

चिची ७ चुचू ८ चेचै ९ चोचौ १० चंचः ११ छछा ७ छिछी ८ छुछू ९ छेछै १० छोछौ ११ छंछः १२ जजा ८ जिजी ९ जुजू १०

जेजै ११ जोजौ १२ जंजः १३ झझा ९ झिझी १० झुझू ११ झेझै १२ झोझौ १३ झंझः १४ ञञा १० ञिञी ११ ञुञू १२ ञेञै १३

ञोञौ १४ ञंञः १५ टटा ५ टिटी ६ टुटू ७ टेटै ८ टोटौ ९ टंटः १० ठठा ६ ठिठी ७ ठुठू ८ ठेठै ९ ठोठौ १० ठंठः ११

डडा ७ डिडी ८ डुडू ९ डेडै १० डोडौ ११ डंडः १२ ढढा ८ ढिढी ९ ढुढू १० ढेढै ११ ढोढौ १२ ढंढः १३ णणा ९ णिणी १०

णुणू ११ णेणै १२ णोणौ १३ णंणः १४ तता ४ तिती ५ तुतू ६ तेतै ७ तोतौ ८ तंतः ९ थथा ५ थिथी ६ थुथू ७

थेथै ८ थोथौ ९ थंथः १० ददा ६ दिदी ७ दुदू ८ देदै ९ दोदौ १० दंदः ११ धधा ७ धिधी ८ धुधू ९ धेधै १० धो

धौ ११ धंधः १२ नना ८ निनी ९ नुनू १० नेनै ११ नोनौ १२ नंनः १३ पपा ३ पिपी ४ पुपू ५ पेपै ६ पोपौ ७ पंपः ८

16A

33

फफा४ फिफी५ फुफू६ फेफै७ फोफौ८ फंफः९ बबा५ बिबी६ बुबू७ बेबै८ बोबौ९ बंबः१० भभा६ भिभी७ भुभू८
भेभै९ भोभौ१० भंभः११ ममा७ मिमी८ मुमू९ मेमै१० मोमौ११ मंमः१२ ययार यियी३ युयू४ येयै५ योयौ६ यंयः७
ररा३ रिरी४ रुरू५ रेरै६ रोरौ७ रंरः८ लला५ लिली६ लुलू७ लेलै८ लोलौ९ लंलः१० वबा५ विवी६ वुवू७ वेवै८
वोवौ९ वंवः१० शशा१ शिशी२ शुशू३ शेशै४ शोशौ५ शंशः६ षषा२ षिषी३ षुषू४ षेषै५ षोषौ६ षंषः७ स
सा३ सिसी४ सुसू५ सेसै६ सोसौ७ संसः८ हहा४ हिही५ हुहू६ हेहै७ होहौ८ हंहः९ इति चंद्रोन्मीलने० चूवर्गान
यनभावं द्वादशं प्रकरणं १२ अक्षरासंप्रवक्ष्यामि मध्ये वर्णा यथाक्रमं सिद्धं तिर्यक्षु नामानि त्रिषु लोके चरा
चरं १ वर्णं प्रथमं तत्तीयं तु ह्रस्वमात्रा तु संयुतं तदा तु वर्गमध्ये तु अक्षरं प्रथमं शुभं २ अधरा तु यदा दृष्टा वर्णा
श्चद्वितुर्थकाः तदा तु द्वितीयं वर्णं ज्ञातव्यं वर्गमध्यतः ३ दग्धा तु यदा दृष्टा उत्तराण्यधराणि च तदा तत्तीयं
वर्णं तु नात्र कार्या विचारणा ४ उत्तरं तु यदा वर्णं स्वरं चैवाधरं यदि ज्ञातव्यं तु चतुर्थं तु प्रश्नमध्ये तु लक्षयेत् ५ अ
धरा तु यदा वर्णा स्वराश्चैवोत्तराणि च तदा तु पंचमे स्थाने दृश्यते वर्गमध्यतः ६ अभिघातं यदा प्रश्ने दृश्यते पंच
मात्तरं आभिहितं च तुर्यं तु भिक्षितं च तत्तीयकं ७ असंयुक्तं द्वितीयं तु संयुक्तं प्रथमाक्षरं क्रमेण गृह्यते वर्णा
विशेषमक्रमेण च ८ गृह्यते प्रश्नमात्रा तु वर्गवर्णा हतानि च पंचमं स्याद्धतं भागं शेषं वर्णं तु उच्यते ९

17

चं॰उ॰
५
34

आलिंगितास्तुयेवर्णास्स्वरैर्दीर्घैर्निहंतिच अष्टसंख्यान्तुसंयोज्यावर्गवर्णाहरंतिच १० मात्रयाद्ग्धान्तुसंदृष्टास्तेनवर्गहता
निच तस्यमध्येत्रयोयोज्याभागंदद्याद्यथाक्रमं ११ अथातःप्रथमेवर्गेस्वरंवर्णंप्रदृश्यते मात्रावर्णाहतंवष्टिभिर्मात्रा
पिंडंतुयोजयेत् १२ एकदृष्टेद्वितीयेतु तृतीयेनतुपंचमं पंचमेनद्वयंदृष्टं द्वयंचैवचतुर्थकं १३ चतुर्थेप्रथमंविद्या
द्वर्गेवर्गेयथाक्रमं एकमादिकृतंकर्मतदावर्णास्फुरंभवेत् १४ ऊर्द्ध्वरेखास्त्रयोदश्या पश्चाच्छिन्नंपंचमध्या स्वरा
श्चाक्षरास्तत्रदातव्यंचक्रमध्यतः १५ चक्रमध्येददेसंख्याक्रमेणक्रमणेनतु अकडमंतुविजानीयात् त्रैलोक्यं
पश्यतिस्फुटं १६ आलिंगितेचतुर्दश्यश्चतुर्दश्यःपुनःपुनः पुनश्चैवचतुर्दश्यात्लभेतवर्णासंख्यया १७ अ
ष्टादशास्थितोधूमेत्रिभिस्थानेपुनःपुनः दग्धस्यात्तुदंसाध्यसेनात्रसंतंनसंशयः १८ मध्येवर्णहताचक्रेयो
यथायेनसास्थितं तेनचक्रंहरेज्ज्ञांगंग्रहारंतुनसंशयः आलिंगितक्रमंवर्णंविवर्णमार्गंचधूमिते दग्धप्रसंयदा
दृष्टंचक्रभावेनलक्षयेत् २० एषचक्रंमहाचक्रंसर्वचक्रमनुत्तमं त्रिषुलोकेषुविख्यातं अकडमचेतिनिर्मि
तं २१ पुनरन्यंप्रवक्ष्यामि सर्वचक्रोत्तमनुत्तमं सारात्सारतरंसारं सामुद्रनामनामतः २२ पंचरेखासमुद्धृत्यपश्चा
च्छिन्नंतुपंचच दातव्यंअक्षरास्तत्रकोष्टकेःषोडशानिच २३ अकारादि त्रयोदश्यात्रयोदश्यापुनःपुनः पुनश्चे

17A

35

वर्त्रयोदस्यासर्वकोस्टे त्रयंत्रयं २५ युग्मत्रयंतु पंचाष्टैपंचाष्टैतु द्वयंत्रयं वेदरूपं तिरोरेखा तिरोबाह्य युगाशशी २६
आलिंगिते नमोदस्पा वर्णानुक्रमसंख्यया अष्टादशस्थितो धूमे चक्रवर्णंतुगृह्यते २७ समद्या ■ त्स्थितो धूमे वि
तं पुनश्चैव चतुर्दशाः अपसव्ये ततो ग्राह्य द्रष्ट भावं समुद्रकं २८ प्रश्नसंख्या कृतं सर्वं एकैकस्य यथाविधिः चक्रेदन ह
ताः सर्वकोष्टके गृहरंति च २९ अक्षवर्णंतुयंकोष्टं तदंकं द्विगुणीकृतं क्रमेणगृह्यते कोष्टस्य भङ्गस्य तु निर्णयं ३०
इत्यक्षरानयने गण चक्राधष्ट चक्रं संयुक्ताधष्ट चक्रके ज्ञात्वा गुरुप्रसादेन नामज्ञान प्रकाशकं। संयुक्ते गण च

अ उ ओ २ २ ५	आ ऊ औ २ ३ ४	ई ए अं २ ३ ४	ई ऐ अः १ २ ६
क ङ म ७ ६ ४	ख ढ प १ २ ३	ग ण ड ५ ८ ५	घ त ल ८ २ ३
ज प ध ४ १ ७	च द श ६ ९ ८	छ ध न ४ १ २	ब भ प ६ ४ १
ऊ प ह ५ ८ २	ञ फ ण ३ ४ १	ट ठ त ७ ६ १	ब भ प ५ ४ १

अ संयुक्ते मेडक
के॥ आभिहतैनं
दा तं भिन्न भिहते
ऽष्ट चक्रकं अ
भियाते गज चक्रं
आलिंगिते गरू
ऽ चक्रं॥ सि

·२ ·३	·४ १	रे १	अ २	भ ३	कृ ४	म ११	पू १२	उ १३
·५ ·८	·७ ·६	उ २८	अ २३	उ २२	रो ५	अ १०	पु ९	ह १४
·५ ·८	·४ ·१	पू २७	श्र २४	पू २१	मृ ६	आ ७	पु ८	चि १५
·२ ·३	·१ ·६	रे २६	ध २५	मू २०	ज्ये १९	अ १८	वि १७	स्वा १६

चं॰ उ॰ १८ 18 36

हावलोकं अभिधूमिते दग्धे चुंदेत्यचक्रकं गणचक्रादिसप्तके रलंवमेते सदा गुणं दैत्यचक्रं गुणं विना आलिं
गिते क्रमं वर्गेतथैव च अभिधूमेत्व संयुक्ते प्रथमे द्वितीयकं १ प्रथमे अंत्यमं विघात् अंते प्रथममेव च ज्ञायते
अक्षरास्तत्र दग्धमक्षयदा भवेत् २ संयुक्ते च भिते च अभिघातं विशेषतः अंत्यमे प्रथमं विघात् मध्यमे आदि
संयुतं ३ येनयेन हि वर्णेन द्वितीयो मध्य अंत्यमं मात्राभावेन ज्ञातव्यं येन नाम प्रसिद्ध्यति ४ सप्तवर्णास्थिता
पंच षड्भिश्चैव चतुर्थकं पंचमस्य भवेत् त्रीणि चतुर्थस्य द्वयं तथा ५ द्वयोर्मात्रा त्रिभिर्वर्णैर्द्वयोर्वर्णैर्द्वयोस्वराः
विलोमे च यदा षष्ठमात्राहीनं तु लक्षयेत् ६ आलिंगिते द्वयोर्मात्रा त्रयो मात्राभिधूमिते दग्धमात्रा यदा प्रस्मृत
दावर्णमुकेवलं ७ चतुःसंख्यातु संयुक्ते असंयुक्ते च षट् स्वराः शेषभक्षयदा दृष्टे तदा वर्णमुकेवलं ८ प्र
थममात्रा हतो अर्कनाम मात्रा हतानि च शेषवर्गेन संयुक्तं नामसंख्या हरातिच ९ प्रथमे सप्तमे चैव द्वि
तीयस्य तु चाष्टमं तृतीयेन तु संयुक्तं चतुर्थे दशमं स्मृतं १० पंचमं च यदा दृष्टं तदा एकादशं स्मृतं षष्ठे च द्वा
दशे चैव स्वरांश्चैवा विनिर्दिशेत् ११ सप्तमं तु यदा दृष्टं तदा तु षष्ठमं स्फुटं अष्टमे तु स्थिता पंच नवमे तु चतु
र्थकं १२ दशमे तु यदा दृष्टा मात्रा चैव तृतीयकाः एकादशे तृतीयं च द्वादशे प्रथमं स्वरं १३ दशमे चाष्टमे चापि

18A

37

अंत्येचैवस्वरद्वयं मात्राहीनंतुतन्नामस्वरवर्णंविनिर्दिशेत् १४ अष्टसप्तास्थितंदिग्भ्रंप्रसमात्राहरंतिच र
विसंख्याहरेद्भागंशेषंमात्रानुकल्पयेत् १५ प्रश्नस्य प्रथमेवर्गेहृतंक्षिप्रंविशेषतः सर्वमात्राकृता यो
ज्याभागंदद्याद्यथाक्रमं १६ प्रश्नंसंत्यमात्रैः कृत्वाअलिंगितपदाभवेत् स्वरसंख्याहरेद्भागशेषं
मात्राप्रदृश्यते १७ अभिधूमंयदाप्रश्ने द्विगुणंस्वरवर्णयोः पुनर्मुक्तंतयात्रीणिपूर्वभागंसमाहरेत्
१८ दग्धप्रश्नपदादृष्टात्रिगुणंचप्रकीर्तिता पंचभिस्तुपुनर्योज्यास्वरसंख्यासमाहरेत् १९ उत्तरस्य
धरंचैवानिहृतंचपरस्परं एभिरेवत्रिभिर्युक्तंभागंदद्याद्यथाक्रमं २० सर्ववमात्राहृतावर्गावर्गचैवतुव
र्णयोः वर्णसमाष्टसंयुक्तंपूर्वभागंसमाहरेत् २१ येनयेनहिवर्गाणिअक्षराणिस्वराणिच तेनतस्या
पिज्ञातव्यंमात्रचैवत्रयोदशं २२ ३ इतिश्रीचंद्रोन्मीलने महाशास्त्रार्णवादिनिर्गते स्वरानयनायभावंत्रयो
दशप्रकरणं १३ भूमिद्रव्यंप्रवक्ष्यामिअक्षराणितुयथातथा लाभालाभंभवेद्येनविहितंभूमिद्रव्ययोः १
उत्तरोत्तरभवेद्द्रव्यंखनितंउत्तरस्वरैः अधरोत्तरैर्भवेन्नास्ति भूम्यंचैवाधराधरैः २ उत्तराश्चयदाप्रश्ने द
ग्धमात्राणिसंयुताः तत्रस्थानेभवेद्द्रव्यं नोदृष्टसमाहरेः ३ प्रश्नंसंत्यमात्रैर्गत्याग्रहसंख्याक्षरं हृता

१९

38

वं॰उ॰ १९

निच कराभ्यामाहरेद्भागं विषद्रव्यं प्रजायते ४ प्रश्नवर्गहता वर्णाः सर्वमात्रानुसंयुताः पूर्वभागं हरेत्तत्र अन्नेनान्नं प्रजायते ५
त्रिगुणा चकृता वर्णा द्विगुणाः स्वरसंयुताः पंचभिस्तु पुनर्योज्याः पूर्वभागं समाहरेत् ६ लाभस्यार्थे यदा प्रश्नः अष्टभावा
विचिंतयेत् सप्तभिस्तु हरेद्भागं विषमे लाभं न संशयः ७ उत्तरस्याधरं चैव पातनीयं परस्परं शेषं च तिष्ठते किंचि
त्सप्त भागं प्रदापयेत् ८ आलिंगिते भवेल्लाभं नास्ति लाभं च धूमिते दग्ध प्रश्ने यदा दृष्ट्वा गृहद्रव्यं विनश्यति १० उत्त
राश्च यदा प्रश्नो दितं चल लघुस्वरैः अष्टाविंशद्भवेत्सूर्णं द्व्यंकलाभं न संशयः ११ द्विगुणं धूमितं ज्ञेयं पर्वमानं न संशयः
दग्धाश्चैव यदृष्टा चतुराशीति विनिर्दिशेत् १२ वर्गसंख्या कृता प्रश्ने तत्र वर्णा निहंति च चतुराशी हरेद्भागं पर्वसंख्या
विधीयते १३ उत्तराश्चाधराश्चैव निहताश्च परस्परं पूर्वभागं पुनर्दद्यात् शेषं पर्व न संशयः १४ प्रश्नसूत्रमाहरे कृ
त्वा सर्वमात्रासमन्विताः द्विगुणं च कृता राशी पूर्वभागं समाहरेत् १५ उत्तरोत्तरयदा प्रश्ने स्वरो चैवोत्तरो यदि तदानु
शत विज्ञेयं नायं भवति चान्यथा १६ अधराधरवर्णे तु स्वरं चैवाधराधरं तदा सहस्रसंख्यातु शेषं लक्षं विधीयते
१७ संख्याधिका यदा प्रश्ने अष्टभागं विहन्यते गृहसंख्या हरेद्भागं लब्धकं तत्र संख्यया १८ धातुश्च वहुविधैर्भेदैरु
क्तं चैव तु यादृशं कल्पयेत्तत्र भावानां भूमि भांडं चतुःस्थितं १९ अष्टाविधं च वत्पाश्रि भूमिस्थानस्य लक्ष
णं प्रश्ने रेखा समद्भुत्य पश्चाद्भिन्नं तु पंचधा २० अष्टविंशतथा कोष्टादिक्रमालातु विन्यसेत् चतुर्दशादि न्यंति

वर्गसंख्याहताः प्रश्नः सर्वमात्रासमन्विताः
पूर्वभागं हरेत्तत्र लाभालाभं विनिर्दिशेत्

१५

19A

39

रात्रौ चैव चतुर्दश्या २१ दिनमात्रं हरेद्भागं सूर्यरश्म्यादि कल्पयेत् यस्य रुद्रास्थितं शृंङ्गो मत्र स्थाने व्यवस्थितः २२
तस्मिन् कोष्टे भवेद्दिष्टं नात्र कार्यविचारणात् रेवती चाश्विनी हस्तं मगमूलपुनर्वसुः २३ रोहिणीश्रवणं पु
ष्यमाग्नेया मिद्वद्वव पूर्वं एतानि शशिरूपाणि शेषा सूर्यं प्रकल्पयेत् २४ शशांकं च प्रभम रुद्रेषु चक्र
मध्ये व्यवस्थितः तदा तु स्यूनमालोक्य भाग चक्रमुदाहृतं २५ भूचक्रे तु प्रवक्ष्यामि द्रव्यस्थानानि ल
क्षणं येन विज्ञान मात्रेण ज्ञायते तत्परिस्फुटं २६ सप्तरेखा समुद्दस्य पश्चाद्भिन्न तु अष्टधा विदिशां तु स्व
रेण्यस्य क्रमेव वर्णं विनिर्दिशेत् २७ वाह्निपत्र स्थिता शीलग्रहजद्वत्रयोदश क्रमेणोक्रमणं चैव भूम
दद्यान्मध्यमे २८ आदौ प्रश्ने तु पद्दृष्टं स्वरं वर्णं स्तिरोत्तरः तत्र स्थाने भवेद्द्रव्य चक्रमध्ये तु लक्षयेत् २९
चक्राके तु हतावर्णं उत्तरान्यधराणि च उत्तरेण क्रमं ग्राह्यं उक्रमं अधरेण तु ३० इदं चक्रं मया रव्यातं
भूनामग्रातु महीतले ॥ इति श्रीचंद्रोन्मीलने महाशास्त्रार्णवादिनिर्गते द्रव्यनिर्णयः १२ शल्योद्धारं प्रवक्ष्या
मि यास्ति नास्ति स्य लक्षणं जातिभेदं तथा नाम कथयामि न संशयः १ अधराधरे भवेच्छल्यं मतिकायाग
तो धरैः नास्ति शल्यं तु विज्ञेयं प्रश्नाचैवोत्तरोत्तरैः २ आस्ति पीर्घसे विज्ञेयं नास्ति ग्रालिंगितेषु च दग्धपुष्प
पराहष्टा तदा तु मत्रिकागतः ३ वर्गसंख्या हता वर्णा द्विगुणा स्वरसंयुतः हरेद्भागत्रिभि शेषं शोधं चे

20

चं० उ०
२०
40

चफलं भवेत् ४ एकदृष्टे भवेच्छल्यं नास्ति शल्यं तृतीयके यदा दृष्टं प्रश्न शून्यं तु तदा तु मृत्तिकागतः ५ उत्तरोत्तरे द्विजं शल्यं उत्तरे क्षत्रियः स्मृतः अधरे वैश्यमित्याहुः शून्यं चैवाधराधरे ६ अतिमोऽप्रत्यजा ज्ञेया वर्णाः शल्यं प्रकीर्तितं प्रश्नसंख्याहृता वर्णाः स्वराद्विगुणसंस्थिताः ७ पंचभिस्तु हरेद्भागं शेषवर्णं विनिर्दिशेत् ॥ ए कदृष्टे भवेद्विप्रः द्वितीये क्षत्रियः स्मृतः ८ तृतीये वैश्य विज्ञेयाः शूद्रश्चैव चतुर्थके यदा शून्यं प्रदिष्टं तु अ त्यजा स्तु न संशयः ९ उद्धृता चत्रयोरेखा पश्चाच्छिन्नं द्वयोः पुनः विदिशा चद्वयोः तिर्यक् चक्रा संसमुद्धरेत् १० प्रथम स्वरवर्णं तु क्रमेद्द्याच्च द्वादश उत्क्रमेतु पुनर्दद्यात्ककारादि यथाविधिः ११ क्रमेण गृह्यते वर्णं मध्यं चै व चतुर्थकं वर्गांतं वर्जयेत्पंच शल्यं चक्रं मयोद्धृतं १२ संख्याधिका यदा प्रश्न अक्षरं दृश्यते घरं तदा तु तत्र संस्थाने भवेच्छल्यं न संशयः १३ प्रश्नसंख्याहृता — — द्विगुणाः सहसंयुताः चक्रसंख्याहरेद्भागं शेषं को ष्टं विनिर्दिशेत् १४ इति शल्योद्धारचक्रं चतुर्दशमं १४ अथातः संप्रवक्ष्यामि चौरस्यैव तु लक्षणं ज्ञायते येन ज्ञानेन कथयामि न संशयः १ मंदिरं तु यदा मृष्टं हितिअ ऊर्ध्वं अधः स्थितं अर्थं च तस्कर रेनीतं चतुर्भेद मुदाहृतं २ संयुक्तेग्रहे द्रव्यं अ इ ऊ धूम्रं लघुस्वरे धूमे धराणि संदृष्टं दग्धे नीतं तु तस्करैः ३ प्रश्नवर्ग

20A

41

हत्वा वर्णान् पुनर्मात्राविशेषतः चतुर्भिस्तु हरेद्भागं शेषं चैव फलं वदेत् ४ एकदृष्टे गृहं चैव द्वितिमध्ये द्वितीयके
तृतीये जूर्ध्वस्थाने शून्ये नीतं तु तस्करैः ५ उत्तरस्य भवेल्लाभं प्रलाभं च धरात्तरैः पंचमी तु यदा दृष्टा तदा
हानिर्न संशयः ६ द्विगुणं प्रश्नसंख्या तु त्रिगुणाः स्वरसंयुताः विषमे च भवेल्लाभं नास्ति लाभं समेषु च ७
येन वर्गास्थितो वर्णो तेन तस्य निहंति च एकत्रानुकृतो राशिः सप्तभागं प्रदापयेत् ८ विषमेषु भवेल्लाभं समे
हानिर्विनिर्दिशेत् रूप १ रंध्र ९ गुणाः ३ षड्भिः ६ पंच ५ सप्त ७ च उद्धृताः प्रश्नवर्गहतास्तत्र उभयस्वरलक्षयेत्
तत्र राशिकृता पिंडं पंच लब्धानि पातयेत् १० सप्तभिस्तु हरेद्भागं विषमे लाभं न संशयः एकांतरवसंतादि स्वरमा
सानि लक्षयेत् ११ प्रश्नस्य प्रथमे दृष्टे समासो नात्र संशयः मात्रापिंडं हतावर्णाः अष्टवर्गो निलक्षयेत् १२ द्वादशा
भिः हरेद्भागं शेषं मासाविनिर्दिशेत् शुक्लं तु उत्तरैर्ज्ञेयं -- चैव धरात्तरैः १३ वर्गांते च द्विधा कृत्य अमावास्यां तु
पौर्णिमा उत्तरास्त्वाधराश्चैव निहतं च परस्परं १४ एभिश्चैव हरेद्भागं शेषं चैव विनिर्दिशेत् प्रथमे शुक्लपक्षे तु कृ
ष्णपक्षं द्वितीयके १५ तृतीये पौर्णिमायां तु अमावास्यां चतुर्थके प्रतिपदादि चतुर्दश्यां उत्तराधरसंस्थितं १६ अध
राकृष्णपक्षं तु प्रतिपदाद्या चतुर्दशी अवर्गपूर्वभागे तु आग्नेयां तु कवर्गजं १७ चवर्गे दक्षिणे भागे नैरृत्यां तु टवर्गजं
तवर्गे पश्चिमे भागे वायव्यां तु पवर्गजं १८ यवर्गे उत्तरे चैव ईशान्यां तु शवर्गजं पत्रयत्रे वदृश्यंते प्रश्ने प्रथमवर्गकं १९

चं॰उ॰ 21

२१ 42

तत्र तत्र दिशोज्ञेया तस्करं तु न संशयः ध्वजोदये अवर्गं तु पश्चिमे तस्करो गतः २० स्वनोदये रकारं तु वायव्यां च ततो ध्रुवं सिं
होदये च वर्गं तु कौबेर्यां तस्करो गतः २१ धूमोदये ककारं तु ईशान्यां च गतोपि वा वृषोदये तकारं तु पूर्वस्यां तस्करो गतः २२
खरोदये पवर्गं तु आग्नेय्यां तु गतो ध्रुवं गजोदये पवर्गं तु दक्षिणे तु गतो तथा २३ ध्वांक्षे शवर्गसंयुक्तं नैरृत्यां नात्र संशयः
स्वरसंख्याहता वर्णाः पुनर्वर्गौ निहंति च २४ वस्तुसंख्याहरेद्भागं दिक्संख्याक्रमेण तु प्रश्नस्यानुहता वर्णास्वर
संख्या तु संयुता २५ पूर्वभागं पुनर्दद्यात् दिशासंख्या विधीयते द्वादशं तु हतामात्रा वर्गान्क्रमसंख्यया २६ वर्णा
स्तत्र समायुक्ता भागं तु दिक्संख्यया अथवा प्रश्नसंख्यां तु अष्टभागेन लक्षयेत् २७ उत्तरां तु यदा प्रश्नभेदिता च लघुस्व
रैः तदा तस्करमेकं तु संयुक्ते तु द्वितीयकं २८ असंयुक्ते त्रयं दृष्टा चतुः संख्याभिधूमिते पंच चौर भवेत्तत्र अभिहिताश्च य
दा भवेत् २९ अभिहितं यदा दृष्टा षट् चौरास्तु लक्षयेत् अभिघाते सप्तसंख्या दग्धे चैवाष्टसंख्यया ३० आदौ प्रश्नस्य प
दवर्णा तच्च संख्या तु तस्करैः ज्ञातव्यं तु विशेषेण अष्ट भावेन लक्षयेत् ३१ प्रश्नस्वरान्तरैर्गृह्य रसवेदनियोजयेत् अष्टभिः
स्वरैर्गुणितं अष्टभागं समाहरेत् ३२ रूप १ नेत्र २ स्तथा वह्नि ३ वेद ४ बाण ५ रसं ६ तथा मात्राहृपमि र संख्याग्रहे चैव नि ---
हंति च ३३ वर्गसंख्यैव तथा वर्णाहतं वह्नि स्वरायुताः सप्तभिश्च हरेद्भागं शेषं चौरो न संशयः ३४ ऊजकअप्येव
--- समाहरेः वर्गीता च यदा दृष्टा स्त्री पुरुषं च न संशयः ३५ उत्तरोत्तरे भवे ग्रामं उत्तरे योजना स्थितं ल
घुस्वरै द्वयं चैव संयुक्ते तु चतुर्थकं ३६ मिहितो योजना पंच षट् योजन धूमिते अभिहिते सप्तकं चैव अष्ट योजन

21A
43

धूमिते ३७ असंयुक्ते भवेच्चोराः योजनानवएवच दशयोजनसंदृष्टे दग्धप्रश्नेयदाभवेत् ३८ एकादशैवज्ञातव्यं अध
रापदिगन्तराः अधराधरेणसंदृष्टं अन्यदेशेनसंशयः ३९ आलिंगितायदाप्रश्नउत्तराश्चविशेषतः तदात्रिरन्तरंना
मप्रधानंतस्करंभवेत् ४० उत्तरोत्तरयदाप्रश्नस्वरंचैवोत्तरोत्तराः तदाद्विरन्तरंनामभिहितेतुचतुर्थकं ४१ असंयुक्तेत
थाधूमे अधरास्वरवर्णयोः अक्षराणांतुसंदृष्टे दग्धेचैवतुपंचमं ४२ अभिहितेत्वसंयुक्ते प्रश्नेचैवधरोत्तरैः सेमेवुवि
षमंनामतस्करस्यनसंशयः ४३ प्रश्नमात्रानुसंगृह्यपापयाक्रमसंयुतं सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषनामस्तुसंख्यया ४४
अथवर्गहतावर्णाः स्वराश्चैवयथाक्रमं सर्वभागंप्रदातव्यं नामसंख्यास्फुटंभवेत् ४५ असंयुक्ते प्रथमं वर्गदग्धं चैवद्वि
तीयके आलिंगितेततीयंतुधूमेचैवचतुर्थकं ४६ अभियातपंचवर्गेभिहितंषष्ठमस्मृतं अभिहितेसप्तमेवर्गेअसंयु
क्तेतुचाष्टमं ४७ चोरसंख्याहताप्रश्नवर्णानुक्रमसंख्यया अष्टभिस्तुहरेद्भागं शेषंवर्गंविनिर्दिशेत् ४८ वर्गावर्णानु
भेदेन अक्षरा अक्षरेणतु स्वराणिस्वरसंयुक्तानामसंख्यातुतस्करैः ४९ नामंभवतिग्रामंचग्रामेभवतितस्कर: ए
वंभवतिविज्ञानंपूर्वंचक्रानुलक्षयेत् ५० जातिभेदंतयारूपं स्त्रीपुरुषंचविशेषतः जीवंधातुंचमूलंच ज्ञातव्यं पूर्वभावि
तं ५१ इतिचंद्रोन्मीलितेतस्करानयनंप्रकरणं १५ अतः परंप्रवक्ष्यामिकालज्ञानस्यलक्षणं विदिनान्तरैर्दिनंचैवपक्षप
क्षान्तरैर्भवेत् १ मासान्तरेभवेन्मासंवर्षेवर्षान्तरेभवेत् एकत्रैवतुज्ञातव्यं आदौप्रश्नानुलक्षयेत् २ दिनंपक्षंतथामासं

संवत्सरं च विशेषतः सर्ववर्णकृता राशि भागेन ततभाजयेत् ३ वर्षैश्चैव यदा रुक्षाश्चायुः कार्यशतं हरेत् ॥ शेषकार्यं तु संहार्यः
द्वादशात्तु न संशयः ४ इति चंद्रोन्मीलने कालज्ञान प्रकरणं १६ गमनां संप्रवक्ष्यामि आगमनं च विशेषतः । आदौ प्रश्ने
स्वरो दीर्घो शीघ्रं च गमनं भवेत् १ उत्तराश्च स्वराश्चादौ यदा प्रश्ने प्रदृश्यते तदा तु गमनं नास्ति यदि कार्यशतं भवेत् २ मृत्समा
त्राहृता चास्मै वर्गानुक्रमसंख्यया सप्तभागं प्रदातव्यं विषमे गमनं स्थिरं ३ अधराश्च स्वराश्चैव त्रिगुणं वर्गसंयुताः
कराभ्यामाहरेद्भागं शून्ये हानिस्तु नान्यथा ४ अधराश्च स्वराश्चैव वर्गसंख्याहतानि च सप्तभिस्तु हरेद्भागं आगमनं वि
षमे स्थिरं ५ अधराद्द्विगुणश्चैव त्रिगुणं वर्गसंयुताः आगमनं भवेत्येके शून्ये नास्ति विशेषतः ६ इति चंद्रोन्मीलने
गमनागमनप्रकरणं १७ जीवने संप्रवक्ष्यामि मरणं व्याधिपीडितं त्रिविधं ज्ञायते येन अक्षरस्वरभेदतः १ जीविते च
तते प्रश्ने जीवितव्यं विनिर्दिशेत् व्याधिना व्याधिग्रस्ते च मृतको मृतकाक्षरैः २ उत्तराश्चाधराश्चैव पातनीया परस्परं त्रि
गुणं अक्षरसंयोज्य त्रिभिर्भागं समाहरेत् ३ जीवितं चैकशेषेन व्याधिग्रस्तं द्वितीयके यदा शून्यं प्रदिष्टं च तदा मृत्युर्न सं
शयः ४ आस्ति उक्तं मया पूर्वं प्रष्टभावाय याक्रमं तस्य भागं पुनर्दद्यात् ज्ञातव्यं तु प्रयत्नतः ५ अधरैर्वातको व्याधिः
पैत्तिकं च धराधरैः पंचमात्तु यदा दृष्टा हीनांगा पंचमिश्रिताः ६ तदा तु सन्निपातं तु ज्ञातव्यं व्याधिलक्षणं गृह्यते प्र
श्नवर्गाश्च वर्णमात्रानि हंति च ७ चतुर्भिश्च हरेद्भागं शेषं व्याधिं विनिर्दिशेत् वातिकं श्चैकपृष्टेन पैत्तिकं च द्वितीयके

22A

45

तृतीयेश्लेष्मणेव्याधिः सन्निपातंचतुर्थके उत्तराद्यैरसंक्रमेणनग्रहाधरैर्विलोमयेत् एकपृक्तयालग्नपूर्वेणपूर्वभा
गंसमाहरेत् इतिचंद्रोन्मीलनेजीवितमरणव्याधिप्रकरणं १८ अथगर्भंप्रवक्ष्यामिअस्तिनास्तिस्थूललक्षणं कथया
मिनसंदेहोस्त्रीपुरुषंचनपुंसकं १ उत्तरंवर्गवर्णंतुत्वरश्चैवोत्तरोत्तरः एवदृष्टेभवेद्गर्भंनास्त्यधरेषुच ॥ २ सं
युक्तंभिहितंचैवगर्भंचैवविनिर्दिशेत् अभिहितेन्वसंयुक्तेनास्तिगर्भविशेषतः ३ प्रश्नमात्राहतादिप्रभागेतु
गिरिसंख्यया विषमेषुभवेद्गर्भंनास्तिगर्भसमेषुच ४ आलिंगितेभवेत्पुत्रकन्याचैवधरेषुच पंचमात्राप्रश्नाहृ
ष्टागर्भहानिर्नसंशयः ५ प्रश्नसंख्यादवर्गसंस्थितिथिरूपसमन्वितः वारसंख्यापुनर्योज्याभागंसप्तभिराह
रेत् ६ उत्तराश्चयदाप्रश्नः पातनीयाधराणिच पुनर्भागंप्रदातव्यंसमः स्त्रीविषमेनरं ८ अर्कसंख्यापुन
र्हताहृतसंख्यानियोजयेत् सप्तभागंप्रदातव्यंसमेस्त्रीविषमेनरं १० इतिश्रीचंद्रोन्मीलनेगर्भाधानप्रकरणं १९
मैथुनंसंप्रवक्ष्यामिअस्तिनास्तिस्त्रियस्तथा सलाभंमंदलाभंचसर्वंतंकथयाम्यहं १ संयुक्तेतयाभिहितेउत्तराश्च
विशेषतः रतिः कृतायदाराशेत्रिमात्राश्चैवतुलक्षयेत् २ अथतयाननिर्दिष्टाशेषंनास्तिरतिस्तथा उत्तराश्चाधरे
चैवानिहतंचपरस्परं पुनर्मात्रानुसंयुक्ताविषमेरतिर्नसंशयः अन्यत्संख्याप्रवक्ष्यामिमहदाश्चर्यकारकं ४
रतिर्दृष्टाद्वयाभेदाः सद्भावंमदभावयोः ह्रस्वमात्रानसद्भावंमदभावंतुधूमिते ५ उऊअंचभवेद्द्वंद्वादश

स्वरं लक्षयेत् आलिंगितायदा प्रश्ना अभिहिता धूमिता स्वरैः ६ दग्धा तु पातयेत्तत्र सद्भावं विषमेषु च उत्तरा हि गु
णाः कृत्वा अधराः स्वरमिश्रिताः ७ सर्वभागं प्रदातव्यं अष्टभागान् लक्षयेत् ८ इति चंद्रोन्मीलने मैथुनाध्यायो विं
शतिमः २० भोजनं तु प्रवक्ष्यामि यथा चेष्टा तु भोजनं स्वादं च षड्विधं प्रोक्तं कथयामि न संशयः १ उत्तरास्तु
यदा प्रश्ने स्वेच्छया भोजनं शुभं अथास्य मध्यरैर्दृष्टैः क्षुधापीडितपंचमं २ आदिवर्गाहता प्रश्नः सर्वमात्रा स
मन्विताः त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं वदेत् ३ एकदृष्टे भवेत्स्वेच्छा द्वितीये स्वल्पभोजनं यदा शून्यं प्रवि
ष्टं च क्षुधया पीडितो भवेत् ४ वर्गस्वराहता वर्णा उत्तराण्यधराणि च अष्टादश पुनर्योज्या भागं दद्यात् य
थाक्रमं ५ अआइईती क्षारमित्याहुः इईकटुकमुच्यते उऊकषायमित्युक्तं एऐ चाम्लं तु दृश्यते ६ ओऔ क्षार
मिति प्रोक्तं अंअः मधुरमेव च प्रश्नमात्राहता वर्गवर्णसंख्याहतानि च ७ षड्भिर्भागं प्रदातव्यं शेषं स्वादं तु उ
च्यते एकदृष्टे भवेत्तीक्ष्णं कटुकं च द्वितीयके ८ कषायं तु तृतीये च आम्लं चैव चतुर्थके पंचमे तु भवेत् क्षारं षष्ठे
मधुरमेव च ९ एवं च भोजने स्वादं ज्ञातव्यं च न संशयः लब्धांकं तु हता वर्णाः प्रश्ना वर्णानुमिश्रिताः १० स
र्वभागं प्रदातव्यं शेषं स्वादं तु दृश्यते येन येन हि भावेन मूलं दृष्ट्वा यथास्थितं ११ तेन तस्यापि ज्ञातव्यं मात्राभेदेन
लक्षयेत् इति श्रीचंद्रोन्मीलने भोजनाध्याय एकविंशतिमः २१ अथातः संप्रवक्ष्यामि सर्वज्ञानस्य मुत्तमं

23A

47 छत्रभंगनरेंद्राणां राज्ञसंख्यापयथाभवेत् १ उत्तरोत्तरपदाप्रस्स्वराश्चैवोत्तरोत्तराः तदातुचस्वभंगस्येपंक्तुत्रभंगनंदृश्यते २ आलिंगितेचाभिहितेसंयुक्तेचतृतीयके एतेः प्रस्नोयदाश्र्दः छत्रभंगनदृश्यते ३ अन्नधराधरस्वराकर्णसंयुक्तेभिधातिते अभिहितेदग्धसंदृष्टेछत्रभंगनसंशयः ४ वर्गसंख्याहताव‍र्णावर्गसंख्यास्वरेणतु सप्तभिस्तु हरेद्भागंछत्रभंगसमेश्चच ५ प्रस्नस्सांत्तरैर्गृह्य सर्वमात्रासमन्विताः भानुसंख्यातु १२ संगुण्या पूर्वभागंसमाहरेत् ६ प्रश्नवर्गसमागुण्य एणामात्रापिंडंनिहंतिच विषमेतुस्वभंदृष्ट्या अष्टभावान्निरीक्षयेत् ७ तपस्यमावर्णानिप्रश्नवर्णानिहंतिच इंद्रियैस्तुहरेद्भागंसमायुक्तेपूर्वभागंसमाहरेत् ८ संवत्सरामासपक्षातिथिनक्षत्रमेवच जीवनंमरणंचैवपूर्वभावेनलक्षयेत् ९ इतिचंद्रोन्मीलनेछत्रभंगं‍ध्याविंशः २२ राष्ट्रभंगंप्रवक्ष्यामिमंडलंतुनसंशयः एकैकस्यविभेदेनसप्तभावंयथाभवेत् १ मिथिलंचंपकंकेतंकोसंबीवावबासिलः दर्दुरंसागराणांतुमागधंतुवहारयोः २ कांबोजंतामलंगंगावनवासंहस्तिनापुरं कामरूपंकुरुक्षेत्रंश्रीकंचंदीरसागरा ३ कपिलंमध्यदेशंतुसर्वोदयस्यपर्वतं ईशान्यपूर्वभागेतुप्रथममंडलसंस्थितं ४ कलिंगंकोशलंरौद्रं तारंभुक्तंचगोपलं नेपालंपूर्वसागरं कामरूपंपारद्वारं ५ गोडदेशंतथैवचसम्यक्तटाकंठनावासमंडलंपूर्वदेशतः ६ कलिंगंकोशलंलाजंवंगंकुंकणकंतथा पुलिंदंवनवासंचसमरंसिंहलंतथा ७ वाराहंमाहलंलोछंतिलकंअष्टलोजकं गंभीरंद्रविडं

वं॰ उ॰ २४

24

48

चैवकिंष्किंधिधंमलपर्वतं ८ एकपादंतथादेशंश्रीराज्यंचविशेषतः आग्नेयंदक्षिणेभागेद्वितीयंमंडलंस्मृतं ९ मरुदेशं
हिंडवंच अहिकुत्रंतुसैंधवं जयंती अर्बुदंकांतीश्रीराज्यं पूर्वमालवं १० श्रीकंठंचस्थानासीरंप्रयागंचांतरवेदिका नैऋत्येप
श्चिमेकोणेतृतीयंमंडलंस्मृतं ॥ गुर्जराज्यंकुलाभंचवल्लीकंचसरस्वती उद्यानंमेरुपृष्ठंचपातरुगुष्ठभार्गिका ११ कांबो
दंवहूलंचैवभानुजंवर्वरंतथा गंभीकेहिमवास्त्वगंगाद्वारंतथैवच १२ चैनंचैवमहाचीनंअंध्रदेशातिगघ्रचजालंधर
तुकाश्मीरंसमस्तंचोत्तरापथं १४ वायव्यंचोत्तरेभागेचतुर्थमंडलंतथा द्वितीयाचाष्टमीमाचारवकुठस्त्रेवटवर्गयोः १५
एवंदृष्टेविनश्यंतिमंडलंप्रथमंतथा षष्ठरखापदापूर्णाग्रस्लेद्वितीयंचविनश्यति १६ ईंद्रश्चक्रूरस्त्रेवतृतीयंचविनश्य
ति भवहापतिताःमस्तेविनश्यतिचतुर्थकं १७ अविनाशंभवेद्राष्ट्रंउत्तराश्चपदाभवेत् वर्गीहिमसमुद्रस्यमसवर्गे
निहंतिच १८ वेदसंख्याहरेद्भागंशेषंचैवफलंभवेत् प्रथमेप्रथमंचैवाद्वितीयेनाद्वितीयकं १९ तृतीयेतुतृतीयंस्यात्
मूलंचैवचतुर्थकं एकविंशत्तनाप्रश्लेस्वराश्चैवयथाक्रमं २० पूर्वभागंपुनर्दद्यात्शेषंचैवप्रकल्पयेत् पुनरस्यत्रवृत्सा
मियोयथा येननश्यति २१ अतिवृष्टिरनावृष्टिः शलभाःमूषकाःशुभाः स्वचक्रंपरचक्रंवाविनाशो सप्तधाभवेत्
२२ अस्तंयुक्तेतुसवृष्टिनास्तिवृष्टिरथातिते भ्राभिहतेमूषकाश्चेपाधमेचशलभास्तथा २३ अथराष्ट्र पदाप्रश्लेस्व
रचक्रंपीड्यतेध्रुवम् परचक्रंपदाद्दृष्टं अधराधरयदाभवेत् २४ मिश्रितेषु शुभाशुभ्यादग्धाहीनेगमतुरा

24A

49 त्सि उक्तं मया पूर्वै रष्ट भावान प्रकल्पयेत् २५ सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषं चैव प्रकल्पयेत् शुभं तु विषमे दृष्टे समे भंगं न
संशयः २६ वर्गसंख्याहता वर्णमात्रा स्वकोससंयुताः सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषं चैव फलं भवेत् २७ एकदृष्टे भवे
दृष्टिरना दृष्टिर्द्वितीयके तृतीये मूषकाज्ञेया शल्यभाश्च चतुर्थके २८ पंचमे तु शुकाश्चैव षष्ठे श्चैव स्वचक्रके शून्ये
चान्ये नम्रसुश्च प्रहरा स्वस्वरास्तथा २९ एकविंशति संयोज्या भागं दद्याद्यथाक्रमं अष्टभावाहता प्रश्ना सर्वमा
त्रानुसंयुताः ३० सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषं चैव फलं भवेत् ॥ इति श्रीवीरोन्मीलने शल्य भंगनिर्णयस्त्रयो विंशः २३
कोटचक्रं प्रवक्ष्यामि शुभं भंग भंगलक्षणं मृडिहस्त प्रमाणं तु अंत ऊर्ध्व पसथा १ संयुक्तो उत्तराः प्रश्ने दीर्घ स्वरे तु
भेदिताः तदा कोटं विजानीयाद् भंगमरदानवैः २ अधरैकप्रसंयुक्ते भेदिता च लघुस्वरे तदा तस्य विनिर्भेद्ध मरव
डि पूर्णतिव ३ एथ प्रश्न यदा दृष्टा वध्यहीनां शामिश्रिताः तदा पुर्दु महाघोरं कोटस्यो विनिर्दिशेत् ४ कोटसंख्याहता
वर्णा राशिसंख्याहता स्वराः पूर्वभंगं पुनर्दद्याद्भंगं विषमे तु च ५ उत्तरा वर्गवर्णाश्च अधरा विनिहंति च स्वराश्च तु
गुण्या योज्या सप्तभागं समाहरेत ६ चतुरस्त्र पुनः कृत्वा भेदयित्वा चतुष्कं बाह्ये रेखास्तदान्या मध्यमाश्च विधीयते
बाह्ये चैव तु कर्तव्या कोष्टकाः षोडशानि तु षोडशानि पुनः कृत्वा विनिर्माज्य प्रकीर्तिताः ८ पूर्वादि द्वादशा वर्णा स्वरा
श्चैव चतुर्थकं त्रयं त्रयं क्रमेद घातकोष्टके स्वस्वरं स्वराः ९ कखगजतकपयाशाषरेऐअउइएषवर्गामयो हुत्पवा

25

के॰उ॰
२५

50

स्यनाड्यादेदेक्रमं १० गयटठदधयरसहअमईईडोअः एते कुम्भहराः सर्वेमध्यानाड्याविपयोजयेत् ११ वखवडवल
भणाड ञ णा ष्राम्ऋः गणयेत्क्रमः उत्तराश्चयदा प्रश्नाः अक्षराणिस्वराणिच १२ गर्भनाड्यातुसंदृष्टंप्रभंग
च विनिर्दिशेत् अथवामध्यमानाड्याएवप्रश्नयदाभवेत् १३ विग्रहंचमहाघोरं कोटभंगंपराभवेत् उत्तरास्व
रवर्गंतुगर्भनाड्यापतंतिच १४ सर्वैःसैन्यैर्विनिर्मुक्ताधर्मरवंडं पतंत्यथा वाह्यनाड्यायथादृष्टा अधरास्वरसं
युताः १५ तदातुच अभंगंज्ञेयंअभंगंलरदानवैः अथश्चमध्यमानाड्या अथचयदाभवेत् १६ तदायुद्धंभवद्घो
रं सैन्येश्चपरिवीयते गर्भनाड्यातुसंदृष्टाअधराद्विचतुर्थकाः १७ शस्त्रीतकयदायोधा तदासंतिनसंशयः ग
र्भनाड्यायदादृष्टा उत्तराणधराणिच १८ दीर्घकालेभवेद्भंगंपतंतिकोटिस्थायिनः मिश्रितातुयदाप्रश्नमध्य
नाड्यातुदृश्यते १९ नभंगभयमादिष्टंदपतंत्रविनिर्दिशेत् मिश्रितावाह्यनाड्यातु उत्तराणधराणिच २०
राष्ट्रभंगंभवेत्तत्र कोटभंगंनदृश्यते उत्तराश्चयसवाह्येमध्यनाड्याधराणिच २१ वेष्टितंदीर्घकालेनयोधभंगंन
दृश्यते मध्यमेवाह्यनाड्यातु उत्तरातुयदाभवेत् २२ राष्ट्रभंगंभवेत्तत्र नात्रकार्यविचारणात् प्रवेशंचयदादृष्टंत्रयो
नाड्याप्रभेदिताः २३ अभंगंतुभवेत्कोटंभंगंचैवतुनिर्गमे पत्वनाड्याधरावर्णाहीनांगादगधस्वराः २४ पातयेत्
वंदितं चैवतत्रकोटंविनिर्गमे कोटसंख्याकृतारामोत्रिभिर्नाड्यायथाक्रमं २५ वोडशेस्तुहरस्रागंरवडिसंख्या

२५

25A

विधीयते कोटिसंख्याकृता प्रश्नाः सर्वमात्रासमन्विताः २६ त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं खंडस्थानं विनिर्दिशेत् एकहस्ते भवेदूर्द्ध्वं

द्वितीये मध्यमे भवेत् २७ यदा शून्यं तु अधोभागे विनिर्दिशेत् एओऔ स्वरा दृष्टा ऊर्द्ध्वखंडे समादिशेत् २८ अथ स्वरेऽ

धोस्थाने पार्श्वश्चु स्वरमध्यमे इति चंद्रोन्मीलने कोटभगाध्यायः चतुर्विंशः २४ दुर्भिक्षं संप्रवक्ष्यामि यदा मासं च वत्स

रं असंयुक्ते च मिश्रे अभिहते च विशेषतः १ दुर्भिक्षं तु विजानीयादधराश्च यदा भवेत् अभिघातं यदा प्रश्ने हीनांगाः

दग्धस्वराः २ दुर्भिक्षं रौरवं घोरं यदा धूमं प्रदृश्यते उत्तराश्च यदा वर्णा भेदिताश्च लघुस्वराः ३ दुर्भिक्षं तु विजानी

यात् आरोग्यं सर्वमंगलं वर्गसंख्याहता वर्णास्तेश्च वहतास्वराः ४ त्रिभिश्चैव हरेद्भागं शेषं मासस्य संख्यया चैव

तु दृश्यते दुर्भिक्षमेकहस्तेन द्वितीये तु समं भवेत् ५ यदा शून्यं प्रदिष्टं तु तदा सुभिक्षमेव च अष्टभावाः कृताः प्रश्नाः स

प्तभागं प्रदापयेत् ६ द्वादशैस्तु हरेद्भागं शेषमासस्य संख्यया इति सुभिक्षदुर्भिक्षप्रकरणं पंचविंशं २५ वर्षणं संप्रव

क्ष्यामि शुभं वा अशुभं यदि मासपक्षं दिने चैव प्रतिवातानिवातयोः १ उत्तरेषु भवेद्वृष्टिः स्वल्पवृष्टिरधरेषु च पंचमासेषु य

दा दृष्टाश्च अनावृष्टिं विनिर्दिशेत् २ अतिवृष्टिः स्वरैर्दीर्घैः स्वल्पवृष्टिर्लघुस्वरे दग्ध प्रश्ने यदा दृष्टा अनावृष्टिस्तु जायते

३ वर्गसंख्याहता वर्णास्तत्र संख्या स्वराहताः त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषांकेन फलं वदेत् ४ एकहस्ते भवेद्वृष्टिः स्वल्पवृ

ष्टिः द्वितीयके यदा शून्यं प्रदिष्टं तु अनावृष्टिस्तु जायते ५ उत्तराश्चाधराश्चैव सर्वे युक्ताः स्वरेषु च त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषो

चं॰ उ॰
२६

26

52

मासंसंख्याभवेद्दृष्टिर्मासादस्यदाभवेत् पदैस्तुपदविज्ञेयं दिनैश्चैवदिनानिच ७ वर्गसंख्याहतंस्त्रांमात्राच
क्रमसंयुताः त्रिभिर्भागंप्रदातव्यं मासपदंदिनात्क्रमं ८ संयुक्ताश्चपदाप्रश्नेभेदिताचलघुस्वरैः तदाद्दृष्टाभवेत्ता
तंशेषंचैवनिवातयोः ९ अष्टभावाकृताप्रश्नाःसप्तभागंप्रदापयेत् विषमेनभवेद्वातंसमेवातंनदृश्यते इतिवृ
ष्टिजलदागमननिर्णयप्रकरणंषड्विंशतितमं २६ जलशेषंप्रवक्ष्यामिवापीकूपतडागमं खानेपानेशुभंतोयमशु
भंदिनसंख्यया १ उत्तराश्चपदाप्रश्नेस्वराश्चैवोत्तरोत्तराः अस्तानघानेशुभंतोयंशेषमश्चुअशुभानिच २
वर्गसंख्याहतावर्णाःस्वरसंख्यास्वराहताः एकत्रानुकृताराशिःसप्तभागप्रदापयेत् ३ विषमेषुशुभंतोयं
अशुभंसमउच्यते वेदअष्टहरेद्भागंवातसंख्याविधीयते ४ इतिवापीकूपजलोद्देशप्रकरणं २७ अथपंच
संप्रवक्ष्यामिआरामस्यशुभाशुभं पुष्पितंफलितंचैववहुवृक्षसमाकुलं १ उत्तराश्चपदाप्रश्नेभेदिताचलघुस्व
रैः असंख्याताद्रुमास्तत्र वहुपुष्पफलानिच २ अधराश्चपदावर्णस्वराश्चैवाभिधूमिताः स्वल्पवृक्षाभवेत्तत्रस्व
ल्पपुष्पफलानिच ३ पंचमात्रयदादृष्टादग्धमात्राविशेषतः तदादग्धवनंसर्वं निष्फलानिद्रुमानिच ४
उत्तराश्चाधराश्चैववनिहताश्चपरस्परं त्रिभिर्भागंतुमध्येष्टंशुभाशुभंवतंविदुः ५ एकेनचशुभंवामंस्वल्पंचैवद्वि
तीयके यदाशून्यंप्रदिष्टंचमुक्तंतत्रैवदृश्यते ६ इतिचंद्रोन्मीलनेआरामप्रकरणं २८ अष्टविंशतितमः २८॥

२९

26A

53 प्रसादं च प्रवक्ष्यामि सिद्धिं चैव ग्रसिद्धकं उत्तराश्च यदा वर्णा स्वराश्चैवोत्तरोत्तराः १ प्रसादं सिद्धते क्षिप्रं क्षेमं भवति नान्यथा अधराश्च यदा वर्णाः स्वराश्चैवा धरोत्तराः १ प्रसादं भिक्षमिताः २ सिद्धते दीर्घकालेन स्वल्पा वृष्टिं विनिर्दिशेत पंचमश्च यदा दृष्टा दग्धाश्चैव स्वरा यदा ३ प्रसादं तु न सिद्धेत स्वामी तस्यैव नश्यति वर्गसंख्याहता वर्णास्त्वसंख्याहता स्वराः ४ त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं वदेत एकेन सिद्धते शीघ्रं दीर्घकालं द्वितीयके ५ पदा शून्यं प्रदिष्टं तु प्रसादं नैव सिद्धति इति चंद्रोन्मीलने प्रसाद प्रकरणं २० गृह प्रकरणं वक्ष्ये शुभं वा यदि वाशुभं उत्तराश्च यदा प्रश्ने स्वराश्चैवोत्तरोत्तराः १ तदा क्षेमं भवेल्लाभं नास्ति लाभं च धूमिते अधराश्च यदा वर्णा दीर्घमात्रा प्रदृश्यते २ दारिद्र्यमर्थहानिश्च मनस्तापं प्रजायते प्रत्ययाश्च यदा प्रश्ने दग्धाश्चैव स्वरा यदि ३ भ्रियते नास्ति संदेहः कुलच्छेदं प्रजायते अष्टभावाहता प्रश्ने गृहसंख्या नियोजयेत ४ त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं वदेत एके हृष्टे भवेल्लाभं द्वितीये क्लेशवर्द्धनं ५ पदा शून्ये प्रदिष्टे च कुलच्छेदं प्रजायते लब्धांकं चाष्टभिर्गुण्यं प्रश्नमात्रा नियोजयेत ६ षष्टिभिस्तु हरेद्भागं ग्राह्यं शेषं विनिर्दिशेत आयुश्च वर्णसंयुक्ता भाजिता भूतसंख्यया ७ शेषं च तिष्ठते किंचित ज्ञातव्यं नात्र संशयः एके दृष्टे हिते लाभो जलभा[?]वं द्वितीयके ८ तृतीये वाङ्कविज्ञेया धातुं चैव चतुर्थके शून्ये चैव तु चाकाश गृहस्वामी विनिर्दिशेत ९ इति चंद्रोन्मीलने गृहशुभाशुभ प्रकरणं २० अर्घकांडं प्रवक्ष्यामि पक्षं मासं तु वत्सरं क्रयं तु वि

कार्यं चैव देशाश्च नगराणि च १ उत्तराश्च यदा प्रश्नस्वरश्चैवोत्तरोत्तराः समर्घं तु भवेत्तत्र सम्यं भुमे प्रजायते २ अंतिमाच्च
यदा प्रश्नस्वं च पृच्छया महर्घ्यते महर्घं दृश्यते घोरं यत्नकेन विचिंतितं ३ केनाक्षरैर्हताः प्रश्नाः सर्वमात्रानुसंयुता त्रिभि
र्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव विचिंतयेत् ४ एकदृष्टे समर्घं तु द्वितीये तु समं भवेत् तृतीये तु महर्घं तु यदा शून्यं प्रदृश्यते ५
अष्टभावाहृताः प्रश्नाः केनाक्षरसमायुताः त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं विधिरेषा विधीयते ६ केनाक्षरैर्हता वर्णा हृ
ता वर्णाः परस्परं स्वरैश्चैव स्वरा गुणा पूर्वभागं प्रदीयते ७ प्रश्नकाललक्षये हर्ग पक्षमासं तु वत्सरं तस्य मानं दद्या
द्भागं कालमानं तु लक्षयेत् ८ अकारे पाद दृष्टिः स्यादिकारे द्विपादयोः त्रिपादं तु उकारे तु एकारं द्विगुणं स्मृतं ९
अकारे त्रिगुणं ज्ञेयं क्रमेणैव चतुर्गुणं अधरश्च यदा प्रश्नः दीर्घमात्रानुभेदिताः १० क्रमेण हीयते तत्र पादपादेन लक्ष
येत् अष्टभावाकृता प्रश्ना नाममात्राहृतास्तथा ११ षड्भिर्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं वदेत् एकेन वर्द्धते पादं द्वितीयेन
द्वयं तथा १२ तृतीयेन त्रयं चैव द्विगुणं च चतुर्थके पंचमे पंचपादानि उत्तरश्च यदा भवेत् १३ भूयः दर्शनवृद्धिः स्या
त् यदा शून्यं प्रजायते अधराश्च यदा प्रश्नः दृक्कर्मं तु कारयेत् १४ पादेन हीयते तत्र क्रमेणैव तु लक्षयेत् त्रिंशतिव
ष्टिसंयुक्तं अर्घकांडं मयोद्धृतं १५ गजादिसर्वजीवेषु कार्ये क्रयविक्रयं लक्षकोटिमनेकानि भेदानि विविधानि च १६
लक्षयेन्नामबंधेन वाणिज्यं अर्घसंख्यया इति चंद्रोन्मीलने अर्घकांड प्रकरणं ३१ अतऊर्द्ध्वं प्रवक्ष्यामि परोक्षमंत्र

27A

55

भूपते त्रिविधं लक्षयेत्तत्र धर्मकामं तु विग्रहं १ आलिंगिते भवेद्धर्मं कामं चैवाभिधूमिते यदा दग्धं प्रदिष्टं तु विग्रहं तु न संशयः २ प्रश्नवर्गाहता वर्णा द्विगुणा स्वरसंयुता: । त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं मंत्री विनिर्दिशेत् ३ धर्मं चैकेन दृष्टेन कामं चैव द्वितीयके यदा शून्यं प्रदिष्टं तु विग्रहं तु न संशयः ४ अष्टभावं च या द्विघ्नं नाम वर्णैर्निहंति च पूर्वभागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं वदेत् ५ धर्मं चैव तु कामं तु विग्रहं च क्रमेण तु ज्ञातव्यं पूर्वभागेन नाम बंधे न लक्षयेत् ६ इति श्री चंद्रोन्मीलने मंत्रभूपालगृह्य ज्ञानम् ४२ पत्रलेखं प्रवक्ष्यामि सिद्धिं तं प्रवाचितं प्रश्नभेदेन ज्ञातव्यं भावाष्टकं यथा मया ॥ संपुत्रे मित्रलेखं च द्वन्द्वलाभं त्वसंपुते पुरुषं स्त्रीहयोः कार्यं भिहिते च न संशयः २ भिहिते उच्चाटनं ज्ञेयं विग्रहं चाभिघातिते लघुस्वरेषु सदृष्टा राजपूजा न संशयः ३ विग्रहं च तथा लेखं धूमे चैव न संशयः दग्धं चैव यदा प्रश्ने दग्धं कार्यं भवेत्तदा ४ स्वरैर्हि महता मस्ताव र्णा संख्यानि योजयेत् अष्टभागं पुनर्दद्याच्छेषं चैव फलं वदेत् ५ मित्रलेखं भवेदेकं द्वन्द्वलेखं द्वितीयके त्रितीये च स्त्रियापुंसा उच्चाटनं चतुर्थके ६ मरणं पंचमे ज्ञेयं षष्ठे निर्दिष्टमस्तु पोषणं विग्रहं सप्तमे दृष्टं शून्यं चैवाष्टमे नर्थकं ७ सर्वेषां तु मया सर्वे अष्टभावा यथा स्थितं भावेन लक्षयेत्तत्र लेखनं चैव मादृतं ८ इति चंद्रोन्मीलने मादृत लेखज्ञान प्रकरणं ४३ पारधीसं प्रवक्ष्यामि भूपते: कौतुकं परं जीवमृत्युमपतं च कथयामि न संशयः १ कष्टप्रश्नं यदा दृष्टं भावद्वादग्धाभिधूमिता घातिताक्षरो वर्णा जीवमृत्युर्न संशयः २

चं०उ०
२८
56

शेषघ्रतं मयाद्द स्थाधराश्चैवोत्तरोत्तराः पारधी निःफला तत्र जीवमृत्युर्न दृश्यते ३ अष्टभावा निद्दिष्टा एासंयुक्ताषो
उशान्वित सप्तभागं प्रदातव्यं विषमे लाभं न संशयः ४ कारिणा नारविनश्चैव दंतिनो ऽष्टांगिणस्तथा पूर्वभावेन
नावमं नामबंधेन संशयः ५ इति चंद्रोन्मीलने पारधी प्रकरणम् २४ नृपसंधिप्रवक्ष्यामि युद्धं वा दृश्यते तया
उत्तरैस्तु भवेत्संधिरधरैर्युद्धं समादिशेत् १ उत्तराश्चाधराश्चैव प्रातनीया परस्परैः उत्तरैश्चाधिके संधि युद्धं
चैवाधिकेधरैः २ अष्टभावेन ज्ञातव्यं सप्तभागं प्रदापयेत् समे चैव भवेद्युद्धं विषमे संधिरूजायते ३ इ
ति चंद्रोन्मीलने संधियुद्धप्रकरणं २५ उद्वाहं च प्रवक्ष्यामि अस्ति नास्तीति लक्षणं दिनं पक्षं तथा मासं वर्षं चैक
मथाम्यहं १ उत्तरं च यदा प्रश्ने अक्षरस्वरसंयुतं उद्वाहं च भवेच्छीघ्रं अधरैस्तु न विद्यते २ त्रिगुणं चैवोत्तराव
णाभ्य धराश्च चतुर्गुणाः प्रश्नमात्रा समायुक्तं सम भागं प्रदापयेत् ४ दिनाक्षरैर्दिनं चैव पक्षं पक्षाक्षरेण तु मा
साक्षरैर्भवेन्मासं वर्षं वर्षाक्षरेण तु ५ जातिभेदं तथा रूपं कालमानस्य संख्यया ज्ञातव्यं सर्वभागेन मात्राभेदे
न लक्षयेत् ६ इति चंद्रोन्मीलने विवाहप्रकरणम् २६ अ[illegible]थात संप्रवक्ष्यामि नष्टजातस्य लक्षणं येन विज्ञा
नमात्रेण महदाश्चर्यकारकं १ पिता च माता रत्नत्र जातिभेदश्च वर्गकं ज्ञातव्यं सर्वभेदेन सर्वं अक्षरलक्षणैः २ २
तिःस्यात् दितं वर्षं तथा मासस्य वत्सराः अष्टादशास्तु वक्ष्यामि स्थितो गर्भस्य मंडले ३ शेषं चैव दिनात्तत्र अष्ट
प्रश्नानु लक्षयेत् संयुक्ते पंचरात्रं च सप्तरात्रं तु संयुते ४ दशरात्रं भवेन्मानमभिहितं प्रश्ने यदा भवेत् तिथि

28A

57

संख्या भवेत्तुन्मन्त्रभिर्हतं च यदा भवेत् ५ घातितं विंशमेकं तु पंचविंशल घुस्वरैः सप्तविंशाद्दिनास्तत्र धूमितं च यदा भवेत् ६ दशमासविनिःक्रान्तैः दग्धं प्रश्नं यदा भवेत् वर्गवर्गेण संगुण्यं अन्तरेणान्तरेण तु ७ स्वरस्वरेण संगुण्य तत्र वह्निप्रश्नं तु मिश्रितं हि धातु प्रकृत ताराशेषा हि लब्धं निपातयेत् ८ त्रिंशद्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव दिनानि तु पुनश्च अष्टभागेन भागं दद्याद्यथाक्रमं ९ तिथिरुक्ता तथा राशि जातिकं तु न संशयः इति श्री चंद्रोन्मीलने नष्टजातकप्रकरणं सप्तत्रिंशत्तमं ३७ अथातः संप्रवक्ष्यामि भूमिभावस्य निर्णयः सफलानिः फलास्त्रैव कथयामि न संशयः १ सम्यक् भावं प्रवक्ष्यामि लोकानां हितकाम्यया उत्तरैः हेमलाभं च राज्यं चैवोत्तरोत्तरैः २ अधरैस्तु भवेत् क्षेमं मतं चैवानुनासिके प्रश्नं सूक्ष्मा हरैर्गृह्य सर्वमात्रानुसंयुताः ३ नामवर्णं हतास्तत्र विषमे लाभं न संशयः अथवा चाष्टभागं तु भागं दद्यात् सप्तभिः ४ विषमे न भवेल्लाभं समे हानिर्न संशयः इति चंद्रोन्मीलने भूमिभावप्रकरणं फलाफलविचारः ३८ आलिंगिते भवेन्मित्र अमित्रं दीर्घकैः स्वरैः यदा दग्ध प्रदिष्टं तु तदा मृत्युर्न संशयः १ उत्तराश्चैव यद्वर्णा अधरैस्त्वभिताडयेत् स्वराश्च द्विगुण्या योज्या त्रिभिर्भागं समाहरेत् २ एकहृष्टे भवेन्मित्रं अमित्रं च द्वितीयके यदा शून्यं प्रदिष्टं तु मृत्युरेव न संशयः ३ प्रश्नसूक्ष्मा हरैर्गृह्य निहतं च परस्परैः त्रिभिर्भागं प्रदातव्यं शेषं चैव फलं भवेत् ४ इति श्री चंद्रोन्मीलने मैत्रीभावप्रकरणम् ३९

29

चं० ५ अतः परं प्रवक्ष्यामि जाति भेदस्य लक्षणं स्वर्ग मर्त्यं च पातालं यत्र योनिषु जायते १ नाम भेदेन ज्ञातव्यं अन्य जन्म स्थि

श्री ५८ तो पिवा इति चंद्रोन्मीलने अन्य जन्म स्थितो पिवा इति चंद्रोन्मीलने अन्यजन्म विज्ञान प्रकरणं ॥ ४० अतः परं प्रव

२१ क्ष्यामि स्थानं परममुत्तमं मृतोपि गच्छते यत्र मोक्षं च स्वर्ग मेव च यो १ उत्तरो नरयदा प्रश्ने तदा मोक्षं विनिर्दिशेत्

लोकत्रये सुसंपूज्यो गतिश्च परमा भवेत् २ अथश्च उत्तरा वर्णे भेदिता च लघुः स्वरे तदा चैव गता स्वर्गे क्री

डितेच स्तु रैः सह ३ अधरे तिर्यग्योनिः स्यात् द्दमिते च यदा भवेत् अधराधरहीनांगाः दग्धाश्चैव विशेषतः

४ पतते नरके घोरे रौरवे च कलेवरं प्रश्नस्य द्दमात्रे ग्रह्य मत्युर्नामात्रै गुणेत् ५ भाजितं च त्रिभिस्तत्र शे

षं चैव फलं वदेत् एक दृष्टे भवे न्मोक्षं स्वर्गं चैव द्वितीयके ६ यदा शून्यं प्रदिष्टं च पतिते नरकार्णवे प्रश्नस्य प्र

थमे वर्गे मुक्तात्मनि हन्यते ७ सर्वांकं तु हरेत् आगंशे षं चैव फलं वदेत् द्विपदं च चतुःपादं अपदं पादसंकुलं ८

तत्सर्वं अष्टभावेन ज्ञातव्यं नात्र संशयः इति श्री चंद्रोन्मीलने मृत्यु व्याधिते न्ययोनि स्थान प्रकरणं ४१ अन्यं

तु वर्त्तते सर्वं त्रिषु लोके चराचरं अष्ट भावेन ज्ञातव्यं कार्य संख्या विभागयेत् १ इति चंद्रोन्मीलने त्रिषु लो

केषु चराचरं प्रकरणं ४२ कोटिस्थानस्थ रत्नाणि अंधकारा यसंनिभा उद्धृतं च मया ज्ञानं दीपकं तु चराचरम् १

यथा तम महाघोरं हन्यते सूर्य रश्मिभिः तथा हि सर्व शास्त्राणि हताश्चंद्रोन्मीलने २ यथा घनं सहते -- शार्दू

श्री ५

29A

59

लेनगजेंद्रकं नश्यंतिविमलीभूता नगर्जंतिमहीतले ३ पक्षीभिश्चसितासर्वंग्रनंतारिभुजंगमाः तथाचन्द्रास्ति

ताजाताचंद्रोन्मीलनेसत ४ इतिशास्त्रभाववर्णप्रकरणंत्रयश्चत्वारिंशतम ४३ ज्ञानंचसर्वसारंचसारात्सारंप

रंशुभं गोपितव्यंप्रयत्नेन ग्रंथा र्णवस्यरत्नकं १ नदेयंसर्वलाभेनविद्यालाभेनदापयेत् कामश्चार्थेनदातव्यंमा

नलाभेनदापयेत् २ तपोमयंहिसंसारं देवदैत्यैस्तु दुर्लभं नभयंतुस्करे ंक्का पिराज्ञायोनापिविद्यते ३

चिंताल्कातंयानुष्टिभूमिद्रव्यंतुतस्करं गोपितव्यंप्रयत्नेनयदीच्छेज्जीवितंचिरं ४ एकदेशंतथाग्रामंनगरं

वास्तुशोभनं षण्मासाभ्यंतराज्ञ्यं राष्ट्रंप्रविश्यते ५ सुगोप्यंतुपुनर्गोप्यंगोप्यानांगोप्यमुत्तमं ईदृशंतां

नभावंतुद्रष्टोकालानुवर्तकः ६ इतिश्रीचंद्रोन्मीलनेशास्त्रेसंरक्षाप्रकरणं ४४ लक्षणंतुप्रवक्ष्यामिशिष्याणां

तुयथाक्रमं अशुभंचशुभंचैवपरीक्षाकारयेद्बुधः १ काश्मीरंकुंकमंकंकुकर्णप्रकन उत्तमं नापिताने व माताचनमिथं

वधूस्तहोदरं २ पच्छशिष्यानकर्तव्यंस्वयं जैनेंद्रभाषितं हीनांगंसकवहीनस्तुवालंचटुंचमर्षकं ३ नत्येयत्तानवि

भ्रांतंयौवनस्यतुगर्वितं कापुशक्नयफलेलभ्येविक्रामस्यतुवर्तते ४ सर्वबुद्धिबुद्धिकर्त्तारोणशिष्यंतुकारयेत् पस्ते

स्तुस्यादयेज्ञानंसारंतुसमर्चयेत् ५ दशजन्मभवन्स्वानो सप्तजन्मनिष्फलं इतिचं॰ शिष्यपरीक्षाप्रकरणं ४५

अतः परंप्रवक्ष्यामियेषांविद्याप्रदीयते सत्यस्तपदढव्रतस्थैवधार्मिकोपापभीरुकः १ देवताचक्रग्निकार्येषुभाविको

30

सं० उ०
३०

गुणान्श्रुत्वा अभशीलं ज्ञानसंपन्नं कुरव्याधिविवर्जितम् २ अनेकशास्त्रतत्वज्ञं स्प्रशांतम्अभलक्षणं अलस● लो
भक्षमावंतं अक्रूरं वृद्धसेवनं ३ गृहस्थोवायनिर्वापिस्तु शिष्टानात्रसंशयः अमतेचसमुद्भांतं गुरुणेप्रदितो
यदि ४ सर्वांगभोगतांयांतिगुरुणाश्चनिषेवरणं से

60

Sans

12 x 5½

३०